

Foia enciclopedică literară lunară.

ADMINISTRAȚIUNEA:
ȘOIMUȘ (POSTA) NAGY-SAJÓ.

BIBLIOTECA
ABONAMENTUL
PE AN 6 FL. (15 PHANCI).

REDAȚIUNEA:
RETTÉG (RETEAG).

Onorat public cetitoriū!

Vor fi mulți, pôte, cari se vor mirá de cutezanța noastră, de a scôte o Revistă nouă, în timpurile aceste critice, când dispar una după alta foile și revistele noastre.

Mulți vor crede pôte, că vanitatea de a figurá ca editori și redactori, ne face se întreprindem acest pas, mulți vor fi pôte și de aceia, cari vor crede, că rîvna de câștig material, ne îndemná la acest pas.

Dar suntem siguri, că nu toți bunii cetitori ne vor judeca astfel.

Vor fi unii și încă mulți, cari vor sci că de bună sémă în noi vanitatea nu are loc; ér cumcă de veniturí materiale, din întreprinderi cu Reviste române literare, nu pôte fi vorba, credem că o scie fie cine.

Se va întreba decí bunul cetitoriū, și cu drept cuvënt, că ce ne îndemná se cutezám a începe edarea acestei Reviste, care — după cum fie-cine se pôte convinge din broșura presentă — reclamă lucru mult și spese mari? Êtă răspunsul la acésta întrebare :

Ne-am simțit datorí față de némul nostru a-i tinde și noi, după putință, un mijloc de instrucție și distracție, cum mulți înainte de noi au făcut și mai mulți în urma noastră vor face. Vom dá ce putem, puțin dar cu inimă bună. Articlii, ce vor apăre în Revista noastră, vor avé numai tendințe moralisátore, vor fi instructivi și distractivi. Ér ilustrațiunile vor representá persoane binevoitoare némului nostru, ținuturi, localuri și institute românesce culturale și economice, precum și fotografii de tipuri țărănesce, de unde se se veđă portul nostru național.

Vom publicá drept aceea poesii, novele, schițe, copii de pe natură, piese teatrale, literatură poporală și clasică de tot soiul.

Vom face și mici recenziuni despre opurile ce ne vor încurge, ca se scie publicul nostru, care sunt demne de abonat și cetit, și care nu.

In fine, ne vom dá totă silința, ca Revista Ilustrată se fie demná de a fi cetită și pusă de alătura cu cărțile cele mai plăcute ca fond și formă.

Cu speranța, că Onoratul Public ne va sprijini moralicesce și materialicesce la susținerea »Revistei Ilustrate« ne însēmnam cu totă stima

Ioan Baciū,
editor.

Ion Pop Reteganul,
redactor responsabil.

31490

Biblioteca Județeană ASTRA
31490P

Progresul Românilor în orașul Bistrița.

Progresul și regresul cuiva e de două specii: material și moral. În multe cazuri aceste stau în raport drept. Bunăstarea materială a unei familii se vede numai decăt; o tradéză locuința, supraedificiile, uneltele de lucru, îmbrăcăminte și . . .

*Uită-te la mine-n față,
Și mă 'ntrebă de viață!*

Așa și bunăstarea materială a unei comune; ér cea morală o tradéză și mai evident instituttele ei culturale, școlele, bisericile ș. a.

Călătorind prin comune cu totul tot necunoscute, conchidem, din ceea ce ne vèd cești doi ochi, la starea materială și morală a acelora; și nu ne înșelăm mai nici odată. »Ce vèd ochii, crede inima«.

Unde vedem locuințele ómenilor înalte, luminate, curate; unde pe lângă ele vedem șuri și grajduri și multă strinsură de bucate și nutrețe, acolo-i bunăstarea materială; unde în mijlocul comunei vedem ridicându-se școle, biserici frumóse, pompóse, acolo bunăstarea morală a comunei nu lasă nimic de dorit.

Sè privim puțin, dar de aprópe pe Români nostri din Bistrița, și sè vedem ce părere ne vom face despre ei, pe basa cu noscintelor câștigate prin intuițiune propriă, nu din auđite.

În orașul Bistrița aflăm ađi trei advocați români, vre o 5 fitorii advocați români, 2 medici români și vre-o 10—15 ampioiați români împărțiți pe la deosebitele oficii; mai toți au casele lor proprii, sunt dar legați de acest oraș. Aci este și banca »Bistrițiana«, care asemenea își are edificiul propriu și care stă în ajutoriul celor necăjiți, dându-le bani sub condițiunile cele mai favorabile pentru debitorii. În oraș mai aflăm și câți-va măestrii români.

În suburbiele Bistriței aflăm un popor român bine nutrit și bine îmbrăcat, locuind în case frumóse, luminoșe, înalte, sănătóse. *)

Tóte aceste sunt semne de bunăstare materială, sunt semne de hărnicie și cruțare.

Dar óre cum stau Români din Bistrița din punct de vedere moral? Ce tradéză la o comună bunăstarea ei morală? Care sunt centrele, ce întrunesc pe Români din Bistrița de tóte stările? — Sunt biserica și școla.

În biserică se adună bogat și sèrac, mueri și bărbați, moșnegi și copii, cărturar și necărturar, spre a mulțami bunului D-đeu

de darurile primite și de a se ruga pentru altele nouă. Și români din Bistrița au astfel de locașuri, încât se pot mândri cu ele, pot mulțami lui D-đeu din tótă inima, că ia învrednicit a le avé. Au biserică frumóșă, cu preot vrednic și au școlă frumóșă cu 2 puteri didactice.

Dar nu tot așa au stat Români din Bistrița, cum stau ei astăzi.

Sè ne luăm ostenéla a i privi cum erau ei pe la anul 1700.

Pe atunci erau în Bistrița câteva familii de Român necăjite, asuprite, sèrace, fără siguranță de pe o đe pe alta; ađi erau aci, mâne pôte că li-se surupa bordeiul și-i alungă, de nu îndurà ceva și mai réu. Nu aveau pe nime din neamul lor, care sè-i apere, sè-i ajute; nici biserică nu aveau, că și de au avut pôte — când-va, acum nu aveau. Nici un modru nu aveau sè și facă biserică.

Atunci pe la anul 1700, le donă comuna română bisericescă din Cușma o bisericuță vechiă, mică de lemn și Români bistrițeni o aduseră și o puseră „*la hrubi*“.

(Biserica cea vechiă.)

În această bisericuță se adunau la rugăciune — când le era permis a locui prin apropierea orașului, până la anul 1795, când se milostiviră români din Bistrița Bârgăului a le donă o biserică tot de lemn, dar mult mai bună, mai frumóșă, mai spațioșă, pe care o aședară aprópe de strada Năsèudului.

Lângă această biserică făcură de o parte casele parohiale, ér de altă parte școla, firesce nu atunci, ci târđiu în cóce. În această biserică se adunau ei la rugăciune timp chiar de o sută

de ani. Ear la anul 1895 le succese a cumpèra cu 36.000 fl. o biserică părăsită dela piariști, care-i în oraș în lăuntru, vis-à-vis de casa comitatului, în piața de lemne.

Dar când o cumpèrară, nu era așa, cum este astăzi; mult au trebuit sè tocméscă, sè repareze, până o puseră în starea, ce se vede. Dar ce nu pôte face un popor brav și harnic, cum e cel din Bistrița? Ce obstacule n'ar învinge, dacă are în frunte atâția bărbați culți și cu tragere de inimă, cum au bistrițeni.

Cine își reamintesce: cum au stat români din Bistrița la 1700, și vede cum stau ađi, acela de bună sémă va esclama: Ei n'au fost mai nimic, ađi sunt ceva, dar vor fi și mai mult decăt sunt astăzi, numai sè le țină D-đeu hărnicia și cruțarea, onestitatea și buna înțelegere, ceea-ce tot omul de omenie li-o si doresce din tot sufletul.

*) În Bistrița sunt: 1900 Români față de 6800 streini.

Nota culegètoriului.

Ștefan-Vodă.

*Prin Suceava, Vodă Ștefan, într'o đe de primăveră,
Cu boieri bătrâni ai țării și hatmani treceau călari.
Iată'n drum, pe-o stradă strâmtă ei p'un mort întâmpinară,
Un sèrac! Nici lume 'n urmă, nici măcar făclii de cèra
Și nici plâns ca la 'ngropări.*

*Un copil ducea o cruce; și 'ngânând cântarea sfântă
După el bătrânul preot, vine 'ncet în sfântu-i port;
Duc pe umeri patru ómeni un sicriu sèrac și cântă. —
Ștefan își opresce calul și de milă sè 'nspimântă
Cât de singur e acest mort!*

J. Löwy Wien

(Biserica cea nouă din Bistrița.)

*El descalecă și-asvêrle straiul, ce de-argint străluce,
Unui pagiu el lasă calul și s'apropie grăbit
De sicriu, și urmând sicriul, umilit își face cruce
Și purtând în mână coitul, după mort încet se duce
Ca dup'un amic iubit.*

*Sfetnicii și oștenii țerii stau mirați și n'au putere
Să 'nțelegă cine-i mortul cel necunoscut ca viu,
Ved în capul gol pe Ștefan și zdrobit ca de-o durere: —
Iși descoper și ei capul și s'apropie 'n tăcere
Și se duc după sicriu.*

*Și cu gură făr' de răsuflet stă mulțimea 'ntîmpinată
De acest mort urmat de Vodă și de curtea sa, pe drum;
Nici ei nu'nțeleg convoiul, dar pornesc cu el de-odată.
Și mulțimi mereu s'adună spre mulțimea adunată,
Nesciind de ce și cum.*

*Și pe stradele Sucevei, înorate-acum de jale,
După mortul fără nume se strecoară lungul șir
De popor, de Domn și sfetnici și de oștenii în albe zale;
Pe-un necunoscut din lume îl petrece-o lume 'n cale
Spre mormântul strâmt și jalnic dintr'un colț de cimitir.*

*Și de-asupra gropii Ștefan, cu boierii ce-l înconjoară,
Ia sicriul și-l aședă pe frânghie. Și-n mormânt
Insuși el, prindând frânghia cu alți trei, încet scoborâ
Mortul în pământ, el însuși peste mort de 'ntăia oră
Svîrle-o mână de pământ.*

*Spre popor apoi se 'ntorce: De-ați venit aici cu mine,
Nu întrebați ce mort e 'n gropă, prietin ori dușman al meu.
Om a fost, și'n césul morții noi se dăm ce să cuvine
Omului. Țăr unde merge, sufletu-i găsescă bine
Și să-l ierte Dumnezeu!*

*Și 'n genunchi să roagă Ștefan, țăru poporu'ntreg rostesc
In genunchi un Tatăl-nostru, și e sfânt murmurul lor,
Astfel codrii-și cântă psalmii, când frunzișul să clătesce,
Țăr de-asupra lor în aer Duhul Domnului plutesce
Cel A-tot-stăpânitor.*

*Nu întrebați ce mort e 'n gropă! Răsăvirea unei spume
Nu e volnică: ea-și are rostul hotărât de cer!
Când tu crești că n'ai pe nimeni, frați tu ai o 'ntregă lume,
Mila lor e Dumnezeu cel ce alt-fel n'are nume
Pentru cei ce plâng și pier.*

George Coșbuc.

Biserica Curtea de Argeș.

Tuturor ne este cunoscută frumoasa legendă a acestei biserici; toți am cetit ori audit încă ca prunci cum un meșter mare, Manole, a fost însărcinat de Négoe Vodă se-i facă o biserică naltă, cum n'a mai fost altă. El cu calfele lui multă vreme lucrară în zădar, căci ziua ce lucra, noaptea se surpa. Și n'au putut isprăvi zidirea până n'au îngropat de vie, chiar în temelie pe Ana, soția meșterului Manole. Atunci apoi nu s'a mai surupat zidul și ei au putut face și găta aceea biserică minunată, cum nu mai este alta în lumea întregă. Dar meșterul Manole cu toți ceialalți meșteri, încă au murit, când era biserică gata. Căci Vodă, temându-se, nu cumva meșterul Manole se mai facă undeva una asemenea acesteia, a luat scările și ei au dat se sbore de pe coperiș, dar care cum cădea — rămânea mort. Țăr unde cădu meșterul Manole, se făcu o fântână lină cu apă puțină, cu apă sărată, cu lacrimi udată.

Dar acesta e mit. Altcum stă lucrul cu zidirea bisericii Curtea de Argeș. Țăr ce ne spune istoria, care însemnă faptele cum în adevăr ele se petrec:

»În Țăra Românească a domnit dela anul 1512 până la 1522 piul domn Négoe-Vodă Basarab, despre care dice cronica: »Și sparse mitropolia din Argeș din temelie ei, și zidi în locul ei altă sfântă biserică cioplită și netedită, și săpată cu flori și au făcut prin mijlocul tindei bisericii 12 stâlpi înalți, tot de pătă ciopliți, și învârtiți foarte frumos și minunați, cari închipuesc 12 Apostoli. Și în sfântul altar de-asupra prestolului încă făcu un lucru minunat cu turlisore versate, țăru ferestrele altarului și ale bisericii celei de pe de-asupra și ale tindei tot scobite și răsbatute prin pătă, cu mare meștesug le făcu și la mijloc o ocoli cu un brău de pătă, împletit în trei vițe și cioplit cu flori și poleit. Biserica cu altarul dinpreună cu tinda, închipuind sfânta și nedespărțita Troiță. Țăr pe de sub strașina cea mai din jos ce împrejura totă biserică, făcu ca o strașină tot din marmoră albă cioplită cu flori, scobite și săpate foarte frumos, țăru acoperemântul tot de plumb amestecat cu cositoriū, și crucile pe turlle tot poleite cu aur, și turllele tot cioplite cu flori, și unele făcute sucite, și împrejurul boltelor făcute steme de pătă cioplite cu meștesug și poleite cu

aur. Și făcu un cerdăcel dinaintea bisericii pe patru stâlpi de marmoră pestriță, foarte minunat boltit și zugrăvit și învălit cu plumb; și făcu scara bisericii tot de pătă scobită cu flori și cu 12 trepte semnând 12 seminiți ale lui Israil. Și pardosi totă biserică, tinda și altariul, împreună cu acel cerdăcel cu marmoră albă și le împodobi pe din lăuntru și pe din afară foarte frumos, și tôte scobiturile petrelor pe din afară le văpsi cu lazur albastru, țăru florile le polei cu aur. Și așa vom pute spune cu adevărat, că nu este așa mare și sobornică, ca Sionul, carele îl făcuse Solomon, nici ca Sfânta Sofia, care o făcu Iustinian Împăratul, țăru cu frumseța este mai pe de-asupra decât acelea.

Din spusele de mai sus ale chronicariului reese un fapt, că adevărat pe locul, unde s'a ridicat biserică de astăzi a Curții de Argeș, fusese înainte o altă biserică mai vechiă, mitropolia țării, și că temeliile vechi ale acesteia au fost întrebuințate în construcțiune.

Unde este omul, care ni-ar pute spune cu adevărat, cine este urzitoriul acelei vechi mitropolii? Originea acestei biserici e foarte vechiă, ce se vede și din împrejurarea, că are tocmai planul templului roman antic.

Négoe Basarab, deși se urcă pe un tron sângerat și cu ajutorul turcesc, dar reuși a pune bună orânduială și odihnă între popor și în biserică, și a ține în frâu boerimea cea gâlcevitore și tot deuna gata de sânge. Prietin cu toți vecinii, el n'a purtat nici un rășboi în tot cursul domniei sale de 9 ani și jumătate, deși șcia să-i țină în respect, când se abăteau dela calea dreptății și dela cele juruite, scriindu-le „vertos românesce.“

Négoe fiind foarte evlavios, ca fiu sufletesc al Patriarchului Nifon, a petrecut mai tot timpul vieții sale cu îngrijirea de lucruri sfinte, cu înflorirea bisericii române.

El mută scaunul Mitropoliei dela Curtea de Argeș la Tergovisve, sfârșind Mitropolia din acest oraș, care se începuse de Radu cel Mare. Tipări cărți bisericesci, între altele Evangelia, cu o îngrijire așa de deosebită, încât ați n'ar pute eși mai bine din țes

curile tipografice. El cheltui sume mari de bani cu înfrumșetarea și înzăstrarea sfințelor locașuri, nu numai din Țera românească, dar și din Moldova și Transilvania, a tuturor Mănăstirilor grecesci din muntele Atos, din Constantinopole, din Sinaia, din Ierusalim; »în toate laturile, dela răsărit până la apus și dela meșă-đi până la meșă noapte, sfințele Biserici le hrănea și multă milă pretutindenea da, și mai vârtos pe cei ce se străină prin pustie și prin pescere și prin schituri, fără de nici o scumpete hrănea; și nu numai creștinilor fu bun, ci și păgânilor.«

Din acestea se vede inima cea nobilă alui Négoe Basarab.

Dar monumentul de a i face pomenirea în seclii este Biserica dela Curtea de Argeș, care o recomănda următorilor lui domnitori în Inscripțiunea cea dintăiu dela drepta intrării, rugându-i:

»după a noastră petrecanie, pe cine îl va alege Domnul Dumneđeu se fie scut și urmaș și stăpân al smeritei domniei mele al tótei țeri Ungro-Române, pe acela îl conjurăm cu Domnul Dumneđeu, făcătoriul ceriului și al pământului și cu prea curata sa Maică, . . . : »te rugăm noi pentru acest din nou zidit templu, pe care l'am înălțat în cinstea și slava stăpânului Christos, ca pe acesta se nu-l lași se fie spre pustiire, ascultând de unii rău grăitori cătră tine, și se nu se atingă mâna ta de mai sus comorile și vasele se le iai, ci încă bine și domnia-ta după putere se adaugi (dăru esci) pentru ca se nu fie spre *batjocură limbilor streine, și locuință animalelor și a paserilor, și a gadinilor, și a ómenilor răi*«

Nu se scie încă cu precisiune data când s'a început reclădirea Bisericii Argeș, dar fără îndoelă că ea nu pôte fi anterioară urcării pe tron alui Négoe (a. 1512). Este sigur însă, că el nu a apucat s'o vedă cu totul terminată, că zugrăvela din lăuntru, începută sub densus, s'a sfârșit numai la 1526, patru ani adevă după mórtea sa, și că prevădend pôte priminelile acelor vremuri turburate, el se grăbise a o tîrnosi în a. 1517, când era gata numai partea arhitectonică a bisericii, ér în interior, — câteva picturi murale.

În ce privesce construcțiunea, biserica arată, ca și caracterul arhitectural al seu, o origine orientală

Căutarea materialurilor necesarii a trebuit se presimte greutatea mari din cauza lipsei de drumuri practicabile, și a lipsei mijlocelor de transport, ce avem la îndemână astăzi. Pentru cărmidă, lucrul era ușor; ea se făcea aci pe loc.

Nu tot așa ușor era însă cu pētra, care trebui să o aducă din depărtare de 95 kilometri, din carierele dela satul Albesci, de lângă Câmpulung. Un chrisov dela Négoe Vodă ne arată, că domnul scutise de dăjdiu mai multe sate, cari transportase materialul de construcție pentru biserică. — Marmora și mosaicul fu adus din Turcia cu corabii pe Dunăre până la Vidin, de unde apoi se căra la Argeș. Câte sute, ba mii de carē trebuiră în timp de ani întregi, ca se transporte aceea massă de pētră! Și se făcu!

Cine însă a fost arhitectul, care a conceput și executat acest plan măreț? După fontăne grecesci acesta ar fi fost însuși principele Négoe, care în tinereța sa trăind la curtea sultanului Selim ca ostatic, ar fi învățat arhitectura. Densus (pôte ajutat de arhitectul Manolli din Niaesia) ar fi reușit să zidescă în Constantinopole o moschee la însărcinarea Sultanului atât de frumos (cu 999 ferestri și 366 minarete) încât Sultanul uimit de lucrare, ar fi încărcat pe Négoe de daruri, dându i voie a duce în Țera-Românească materialele rămase, ca se le întrebuinteze la edificarea Bisericii dela Argeș. Măestrii și arhitecți pentru această operă a adus din Turcia și din țerile vecine, pre lângă cei ce i află în țeră.

La împodobirea mărețului monument contribuî de bună sémă și Dómna Despina, de care aflăm până azi păstrate unele ornate și prin alte mănăstiri; așa se păstrează în mănăstirea Kruședol din Sērbia un felon cu inscripția, care tradusă în românește sună: »Acest felon l'a făcut Dómna Despina în zilele Domnului seu Ion Négoe Voevod și a copiilor Theodosie, Petru și Stano, Roxanda, în anul 7027 (1519) luna Iunie 15.« O asemenea inscripțiune se află și pe un felon al aceleiași Domne Despina, dăruit Mănăstirii Deciani. Er tradițiunea vorbesce, că soția lui Négoe, Despina Milita, fca lui Lazar Brancovici, despotul Sērbiei, și-ar fi dat până și cerceii din urechie, pentru a înavuți zestrea mănăstirii și a vedé terminată biserica, fără de a pune biruri pe țeranii.

O lespede de marmoră, compusă din două bucăți, legate între ele prin scóbe lipite cu plumb, se află în Biserica Curtea de Argeș de asupra rămășiților pământesci ale acestui Domn; pe aceea lespede se pôte ceti în limba slavonă:

»Rēposat'au robul lui Dumneđeu Ion Négoe Voevod și domn a tótei Țeri Ungro românești și a părților dunărene, în luna Septembrie 15 zile, în anul 7029, crugul luni 15, themelia 18. Împărătit-au 9 ani și jumătate. Și rog pe cel ce Dumneđeu va binevoi a'l aduce după noi, să păstreze acest mic locaș de odihnă, și casa óselor mele, ca se fie nesticat.«

Dela 1521, când Ion Négoe Voevod părăsi acesta vieță vre melnică, pentru de a trece la alta vecinică, trecură 354 ani, în care timpul cel nemilos și mai nemilósele mâni inimice distruseră mai de tot acest monument măreț, când la 1875, se începură érași lucrările de restaurațiune, ér la 12 Octómbre 1886 se făcu sfințirea Bisericii Episcopale dela Curtea de Argeș în prezența MM. LL. Regelui și Reginei, cu o pompă neasemănată și vrednică de monumentul cel mai strălucit al Regatului României.

Intre odórele Bisericii cel mai prețios, și care face admirațiunea tuturor, este un manuscript pe pergament conținend cele 12 Evangeli, ce se citesc în Joia mare din Sēptămăna Patimilor, și Evangelia Învierii din Sâmbăta mare. Este scris întreg de M. S. Regina Elisabeta, pe 50 pagini mari în folio. Textul e scris cu aur și cu argint. . .

Biserica dela Curtea de Argeș așadară și-a aflat vrednicii titori, și Ion Négoe-Basarab cu Dómna Despina pot privi cu multă mire la tronul Celui Divin, Care s'a îndurat, după 350 de ani, a le trimite demni urmași.

I. P. R.

Legenda sfințirii bisericii dela Curtea de Argeș

închinată Maiestăților Lor Regelui Carol I. și Reginei Elisabeta

de Vasile Alexandri 12 Octómbre 1886.

I.

Din Moldova cea nurlie,
Din voiósa Oltenie,
Din întreaga Românie,

De prin munți, de pe câmpii,
Din colnice podgorii,
De pe văi cu ape vii.

Din orașe, de prin sate,
Dela schituri departate,
Și mănăstiri ne'nchinate,

Au plecat în cete, cete
Nalți flăcăi cu negre plete,
Roiu bălăii de mândre fete,

Și femei cu prunci la țări,
In cătrînță, în bondiță,
In cămeșă cu altițe,

Toate sprintene, ochioșe,
Strânse 'n fote fluturoșe,
Și de mijloc mlădióse;

Unele din plaiuri călare,
Altele din văi pe cară,
Purtând flori, purtând ștergare.

Vin prin șesuri, prin păduri,
Sfinți Episcopi în trăsuri,
Er pe jos, pe bătătură
Preoți, maice în șaiag,
Slabi călugări cu toiag,
Dile 'ntregi pășind cu drag.

Și din fundul celor munți,
Trec prin ape fără punți,
Albi mocani pe cai mărunți.

Vin pe drumuri junii ostași,
Dorobanți și călărași,
Ageri, neași vulturăși.

Toți în șiruri lungi grămadă,
Și în haine de paradă,
Ochilor întinzând nadă.

Glota 'ntregă se adună,
Câmpu 'n lung și 'n lat răsună
Sgomotos, de voie bună,

Căci ea merge-atrasă 'n zare
De-o lumină, ce apare
Pe sub ceruri mare, mare,

Cum mergeau neobosiți
Cei trei crai din răsărit
Spre luceafărul slăvit,

Ca se 'nchine fruntea lor
Unui fraged pruncușor,
Lumelor mântuitor!

II.

Dar ce este-acea lumină?
O biserică creștină
Ridicată din ruină!

Domnul Neag-e-a clădit-o,
Timpul crunt a risipit-o,
Carol Rege-a re'noit-o.

Ș-acea lume în pornire
Pasă vesel s-o admire
In cerească strălucire.

Et'o lângă ea sosită,
Imprejuru-i grămadită,
De podoba sa uimită,

Căci, în câmp din nou lucrată,
Pare-o sculă nestimată
Pe pământ din cer picată.

Cu măstrele-i cioplele,
Cu-a ei turle învertele,
Care-atrag ochii la ele,

Și cu sfânta armonie,
Ce din sânu-i lin adie
Sub nălțimea albăstrie . . .

Lumea stă ascultătoare.
Bolta e răsunătoare
De cântări pătrunzătoare,

Ce'n vâsduh se împreună
Cu svon lung de tun, ce tună,
Și de clopot, care sună.

Dar tăcere! . . . de-odată
In mulțimea 'nfiorată
Resuflarea stă curmată.

Inimile bat mai tare,
Bătrâni, tineri, fie-care
Mai pătruns, mai viu tresare. . .

Ce se fie? . . . pe-orî ce munte
Țipă vulturii, șoimii de frunte,
Sboră umbre mari, cărunte.

Ori ce frunză re'nverdește
Ori ce riu apele-și crește,
Ori ce pom din nou rodesce!

Insuși sôrele'n splendore,
Sol trimis la serbătoare,
E mai nou, mai splendid sôre . . .

Taina este sêcârșită! . .
Ascultați! . . . lavra sfințită
Dice lumii pironită:

„Voi ce'n viață ve luptați,

„Voi ce raiul căutați,

„Simu-nă e deschis, intrați!

„Eu sunt mana mângăerei!

„Eu sunt balsamul durerei!

„Eu sunt cumpăna puterii!“

III.

Preoțimea totă-afară
In veșminte, în tiară,
Se înșiră-acum pe scară.

Jos, în curte omenii miș,
Și neveste și copii
Se îndesă'n straturii viș,

Ca să vadă în lumină
Sus, drept ușa cea divină,
I-e-a lor Rege și Regina:

Etă-i! . . . El în capul scării,
Stă purtând odorul țării,
Paloșul neatârării!

Eu, pe fruntea Sa domnescă
Purtând nu stema regescă,
Ci marama țărănescă!

Și pe boiu frumos, cu fală
Fota cea națională,
Ca o mantie regală!

„En priviți! . . . strigă mulțimea,

„Cum a înfrățit mărimea

„Sal Ei tron cu țărănimea.

„Ea-i de noi! . . . A noastră este!

„Par' că-i Zina din poveste!“

Țic copile și neveste.

Și cu toate, miș și sute,
In dorința lor perdute,
Ar vré mâna-i s'o sîrute.

Dar un semn Regele face
Și pe loc poporu'n pace,
Nemișcat, se'nclină, tace.

Regele cu glasul tare
Ii grăesce de altare
Și de-a lezei respectare.

In cuvinte cumpănite,
Din tot sufletul pornite,
Cu mărșă avânt rostite,

El îi spune'n graiuri de Rege:

„Că Moșie, Domn și lege

„Trebuie strîns ca să se lege!

„Că credință-n Dumnezeu

„Pune sfântul scut al său

„Intre bine și'ntr-o rău!“

Er pe când glasul-i tot crește
Bolta sfîntă-l însoțesce
Cun răsune, ce uimesce.

Și-ai zidirei porumbei
Freamăt fac din clopoței,
Ca un sbor de îngerei.

Ura'n ceruri se ridică!
Ceru'n două se dispică,
Ploi de rațe din el pică.

Și, ferice, tot poporul,
După cum îl duce dorul,
Vede'n față-i viitorul!

IV.

O! moment de re'nviere!
Amintirea-i nu va pieri
Cât va sta Crucea'n putere!

Căci avut'a marturi mari
Vechii titorii legendari,
Munții, codrii de stejari,

Și bătrânul Argeș, care
Duce-va astă serbare
Dintr'o zare 'n altă zare!

Fost'am însă și eu față,
Și pe turla cea măreță
Am zărit cinci umbre'n viață.

Una blând a cuvântat:

„Neagoe, al meu bărbat,

„Fie Domnul lăudat!

„Sfânta noastră Mănăstire,

„Și a noastră pomenire

„Scose sînt dela peire!

Alta țise cu oftare:

„O! Manole, meșter mare,

„Ață e țiuva de scăpare!

„După vécuri de urgie,

„Am eșit din temelie

„Eu sermana tu soție,

„Și 'necat-am de-a mai plânge,

„De-a mai țice: crunt mă frânge!

„Zidul țeu, care mă strînge! . .

„Ață, în locu-mă, spre 'ntărire

„Pentru falnicuți zidire,

„O Regina cu iubire

„Pe altar prinos depune

„Cartea Sa de rugăciune,

„Ce-o s'aducă țile bune.

„Tôtă scrisă, zugrăvită,

„Și, de mâna mi slăvită,

„Cu minună împodobită

„Aibă traiă ca gândul Său! . . .

„Eu cu pruncușorul meu

„Sbor în cer la Dumnezeu!“

Ast-fel nmbrele șoptiau,

La popor cu drag priviau,

Ochii lor se 'nveseliau,

Apoi tainic, cu sbor lin

Dispăru'au în senin

Ca un vis, ca un suspin.

Er în urmă-le, în sôre,

A rămas strălucitoare

Lavra'n veci neperitoare!

Visarion Roman și institutul „ALBINA“ (1833–1885.)

Acest bărbat se poate cu drept cuvânt considera de înființatoriul institutelor românesce de bani, că el, cel de întâiu, concepu această idee la anul 1869, care la 1872 se și realiză, prin înființarea institutului de credit și economii »Albina« din Sibiiu și din care idee, în timp de 25 de ani, răsăriră celelalte vre-o 50 de institute românesce de bani, ce le avem noi astăzi.

Visarion Roman s'a născut la 5 Iulie 1833 în comuna Seuca, comitatul Târnava-mică din Transilvania. El a fost un om, care s'a ridicat prin propria-i energie. Avea spirit viu, pururea în agitare. Deșteptăciunea lui îl făcea să observe multe lucruri practice, de cari alții nici că visau. Din aceste lucruri apoi, încercă multe. De aceea nu-i mirare că-l vedem un an profesor suplent la cursul pedagogic din Sibiiu, apoi învățător în Rășinar, după aceea contabil și supraveghiător la tipografia archidieceșană, redactor la »Telegraful Român«, după aceea notar în Rășinar. În acest timp a lucrat mai multe manuale de școlă, scose foia pedagogică »Amicul școlii«, călindariul »Amicul poporului«, ér la 1868 înființă în Rășinari o cassă de păstrare, care nu mai există. Tot *Visarion Roman* fundă și revista beletristică literară »Albina Carpaților«, redactată de regretatul A. Lăpădat.

În lungile lui călătorii ce le făcu în calitate de inspector, cutreieră *Visarion Roman* mai toate centrele române, cugetând neconținut la înființarea între Români a unui institut de economii și credit curat românesc. Spre scopul acesta schimba ideii cu toți bărbații mai de frunte ce convenia, și toți recunosciau, că ar fi bine, numai de s'ar pute realiză acest institut. Și ca să se potă realiză, el nu s'a lăsat până a câștigat pe partea ideii sale pe cei mai valoroși bărbați, din cari apoi și-a ales șapte din cei mai iluștri de pe acel timp și adecă pe *Iacob Bologa*, consilier de curte în pensiuine, *Timoteiu Cipariu*, canonic metropolitan, bărbat cunoscut pretutindenea ca un mare literat, *Paul Dunca de M.-Sajó*, consilier gubernial în pensiuine, *Ioan Hannia* prof. și director seminarial, *Alexandru*

și *Antonie Mocioni*, *David Baron Urs de Margine* colonel c r. în pensiuine. Toți acești 7 bărbați erau stimați de connaționalii lor ca omeni cu caracter nobil și gata de a întreprinde tot ce e bun, frumos și folositor în favorul neamului lor.

Acești șapte bărbați erau stâlpii pe care avea să se razime farul luminător pentru emanciparea noastră economică.

(Visarion Roman).

Dar planul acesta era încă numai în capul lui *V. Roman*, deci, ca să se potă pune în lucrare, îl comunică mai întâiu consilierului *Iacob Bologa*, căruia-i comunică și proiectul de statute, rugându-l să convingă și să câștige și pe ceilalți membrii aflători în Sibiiu. Așa s'a și întâmplat. Cei din Sibiiu toți s'au însuflețit de această idee. Pe domni *Mocioni* și pe canonicul *Cipariu* i-a cercetat *V. Roman* în persoană și i-a câștigat și pe dênșii. În Blaj fiind la canonicul *Cipariu*, a fost spriginit călduros de domnul *I. M. Moldovan*, pe atunci profesor, astăzi preposit capitular. Apoi merse în Lugos și acolo conveni cu Dr. *A. Măriencescu* și *C. Rădulescu* tot pentru acel scop.

După câștigarea celor mai valoroși omeni ai noștri de pe acel timp pentru idea sa, se puse pe muncă, călători, se sfătui, până ajunse de-și vedu statutele gata, apoi prin mijlocirea *Baronului Urs* fură traduse și în fine purisate și trimise spre întărire.

Dar până se vină statutele întărite și să se potă apuca de lucru, hotări conferința fruntașilor noștri, ca *V. Roman* să mērgă la Viena, spre a studiă organizarea institutelor de credit și spre a face cunoscință cu lumea financiară de acolo.

În 3 Novembre 1870 statutele erau gata și fură prezentate de domni *Alexandru* și *Antoni Mocioni* ministru lui de comerț pentru aprobare.

Atunci și plēcă *V. Roman* la Viena unde stătă până în Aprilie 1871, cercetând cu diligință două institute, unul »Österreichische Hypotekar-, Credit- und Vorschussbank« și altul »Erste Österreichische Sparkassa«, cari pot fi de model la toate institutele noastre.

După multe umblări din partea membrilor Comitetului fondator și a lui *V. Roman* în fine la 26 Iunie 1871 sosesc statutele aprobate și membrii aflători în Sibiu se adună numai decât într'o ședință.

Aci între altele se fac pașii necesari pentru începerea activității institutului prin concipiarea unui regulament provisoric, până la constituirea definitivă a comitetului și la 1 Iulie 1871 se emite un program, prin care face publicului cunoscută întreprinderea. Ear în 1 August se emite prospectul la subscripțiune și se fixează, ca ultimul termen de subscriere, ziua de 10 Octobrie 1871.

V. Roman într'aceea scria mereu în »Gazeta Transilvaniei« articlii convingători despre însemnătatea institutului pus în lucrare, dar lumea nu voia a se convinge orî cât era de entusiasmata pentru idee, se arată forte rezervată când fu vorba de faptă; se temea de această instituțiune cu totul nouă, ceea-ce se vedu numai decât. Că pe 15 Octobrie 1871 se convocă o ședință plenară a comitetului fondator, unde între altele se constată, că 597 acționari au scris în total 1836 acțiuni, pe când trebuia să fie subscribe 3000 acțiuni, ca să se potă începe activitatea institutului. Deci luară hotărîrea, ca să se prolongiască termenul de subscriere până la 30 Novembre a. a., er dacă nici până atunci nu s'ar subscrie tôte 3000 de acțiuni, atunci membrii Comitetului se obligă a mai subscrie fiecare atâtea acțiuni, câte mai subscriesese, er restul să deobligară că-l vor primi în părți egale domni *Antonie* și *Alexandru Mocioni*.

Conclusul acesta, cu deosebire angajamentul domnilor *Mocioni* asigurară reeșita completă a întreprinderii. Astfel că la 1 Decembre 1871 erau subscribe 3024 acțiuni.

La începerea anului 1872 aleg contabil, închiriază o casă corăspundătoare și se începe activitatea băncii.

Cei dintâi funcționari la acesta întreprindere au fost *Visarion Roman*, director interimal, fără lefă; *Christian Zidu*, fost sergente major de manipulațiune, copist pentru

o lefă lunară de 10 fl., apoi *N. P. Petrescu* elev al institutului teologic, erăși fără salar.

Va să dică, prima întreprindere de acest soi s'a început cu amployați, cari prestau munca în mod gratuit. Se pote închipui mai multă abnegațiune?

Astfel s'a făcut începutul primului institut românesc de bani, care ca un arbore nobil plantat în pământ bun și cultivat de bărbați cu pricepere și tragere de inimă s'a desvoltat și s'a ramificat, în cât după un pătrar de vec a pus în uimire pe toți de o potrivă, pe Români și străini.

(Institutul »Albina«).

Pre lângă acesta, »Albina« a fost și este acel factor central de economie națională, care împinteneză și încuragiază tôte centrele mai mici din apropiere orî depărtare la fundarea ăstorfel de institute. Albinei avem de a-i mulțami, că ați avem peste 50 de institute de bani mai mari și mai mici, căci dela ea au luat exemplu înființatorii celorlalte bance românesce. Eară când vorbim ceva despre Albina, atunci vorbim de *Visarion Roman*, adevăratul ei fundatore, care a condus-o dela 1872 până a mers la cele eterne în 12 Maiu 1885. Dela 1 Ianuarie 1886 conduce acest institut dl *Partenie Cosma*, în calitate de director esecutiv, nu cu mai puțină rîvnă decât fundatorele *Visarion Roman*. (Despre dl *Cosma* în nrul viitor.)

Vedând aceste fapte îndeplinite, trebuie să ne mândrim, că pe terenul economiei naționale am făcut în timp de $\frac{1}{4}$ de secol un progres, cum mai mare nu se pote face.

I. P. R.

LEGENDA BENEȘULUI.

Bine a ajuns odată se cunoscă bine Ardealul, din toate punctele de vedere, acela va recunoște, că aci se potrivesc mai bine vorbele poetului Alexandri :

*O! cuib al nălucirilor
O! țără luminosă,
Comoră a fericirilor,
Grădina mea frumosă!*

*Și-n farmecul avântului
Tot ce sub ochi răsare
In pôlele pământului
Mai drăgălaș îmi pare;*

*Mai nalte sunt nălțimile,
Mai cald e mândrul sôre,
Mai limpezi limpețimile
Din rîuri și izvóre.*

*Ear fetele cu florile
Mai viu rîd între ele,
Și spun priveghitorile
Mai tainic vis la stele.*

*Aci e țera basmelor
Ce-ngână a noastră minte
Prin freamătul fantasmelor
Din timp de mai nainte.*

*Aice-i țera țerilor
Și-a doinelor de jale
Ce-n liniștirea serilor
Te țin uimit în cale!*

Și fiind că așa este mândrul nostru Ardeal, și fiind că înălțimile lui nu sunt nisce înălțimi seci și pleșuge, ci nisce înălțimi avute și poetice, și fiind că de fie-care culme și munte, de fie-care rîu, vale și pesceră e împreunată câte o legendă poetică, care ne amintescă timpii de mai nainte, ar fi păcat de morțe ca aceste legende se nu le facem cunoscute întregului nostru neam.

De aceea în fie-care broșură a »Revistei Ilustrate« vom pune baremi câte o legendă, ca cea următoare, că avem multe și sperăm că mai multe ni-or veni dela »bêtrâni, bărbați, juni tineri din munți și din câmpii«, căci tuturor de o potrivă ne sunt de scumpe aceste reminescințe. Deci toți, de o potrivă se și conlucrăm pentru păstrarea lor. Ear mai bine și mai fidel se pot păstra, dacă s'or depune, ca într'un magazin, în »Revista Ilustrată«, carea va aduce și icónele lor, îndată ce-și va vedea asigurată esistența.

Incepem seria legendelor cu cest presentă, fiind-că muntele Beneș e în ținutul, unde apare acesta revistă.

Dela Rodna-vechiă spre nord-ost se înalță muntele Beneș, cel mai înalt din apropierea Rodnei. Poporul trebuie să-și aibă atare mit legat și de acest munte, după cum are față mai de toate delurile, rîurile, colinele și munții ce-i stăpânesce. Așa și este. Êtă mitul legat de muntele Beneș.

Într'o zi de primăveră, còlea cam aproape de sêră, a venit — te miri de unde — un pescariu sêrac, cu numele Beneș și s'a aședat într'o căsuță la capătul din sus al Rodnei și de acolo fiind

tare aproape Someșul, a prins a pescui cu unghița în apa lui. Dar sciți Dumniavostră cumu-i și măiestria pescăritului, ca și a vênatului, mai de multe ori nu prindî nimic și numai arareori mergî acasă cu ceva. Așa erau odată semnele, că o să pățescă și Beneș; aruncă cea unghiță și ici și colo, dar pace! gândeai, că-i farmec, nimic nu scòse.

Cum sta el așa cu coda unghiței în mână și cu ochii țintiți în apă, êtă i-se ivesce un omuț cu civără (chivără-chipiu) roșă și cu o pipă cu vergea lungă, picioarele i erau ca la cai și avea pinteni.

Cum îl veđu Beneș, prinse a-și face cruce, ca bun creștin ce era. Dar omul cel cu civără roșă se tot apropie de el, nu se temu de crucile lui, êr când era aproape de Beneș, îi dîse cu glas blând :

»Nu te ferî de mine, că am venit să-ți împlinesc ori ce ai cere, dacă tu cu nevasta ta și cu fiul têu mi te dai mie; drept că eu sunt dracul, dar de te închinî mie, te fac avut, de nu i mai ave lipsă să flămêdescî cu unghița în mână până s'a milostivi câte un pesce se-ți vină să-l prindî. Decât așa, mai bine te gândesce și mi te închină mie.«

Beneș, ca toți pescariî, lenes dîn fire, care bucuros ar fi mâncat de-a gata, se gândi, cât ar fi de bine să fie el bogat, să aibă vorbă între fruntași, să fie în fruntea mesei la nunți și la pomene, colo lângă popa și toți ômenii să i închine și să i dică »jupâne«. După astfel de gânduri, cari i trecură repede prin minte, dîse lui Scaraoschi: »auđi, Jupâne, noi mai c'om face têrg laolaltă, dar fiind-că D-ta dorescî că și muierea și feciorul meu se țî-se închine, trebuie să mă înțeleg cu dênșii ântâi, că ori-cum, dar suntem toți laolaltă și nu facem nimic unul fără scirea și învoirea celuialalt: mîne pe asta vreme — de voiescî — ne putem întêlni tot în acest loc.«

»Bine« dîse Ssaraoschi, și se făcu nevedut, er Beneș merse cătră casă gândindu-se la mâncările cele bune, ce o se le mance după ce va face contract cu cel cu pipa lungă, ce haine scumpe o să pòrte ca boierii, cum o se-l cinstescă toți și cum nu o se se mai chinuescă flămênd pe țermurele Someșului, cu unghița în mână pe vreme bună ori rea, prin vânt și prin ploie.

Cu astfel de gânduri și cu traista golă numai se vedu acasă. Însêrase bine. Nevasta îl aștepta cu ola la foc numai se bage pescii în ea, dar pescii erau în Someș. Cum întră în casă, îl și întrebă muierea: »No, da aducî ceva, bîrbate?« »Aduc, muiere, aduc traista golă și o veste bună. Veste bună! M'am urît dêu a tot âmblă de colo până colo pre cel țermure de apă și când se vin acasă, tot se vin cu traista golă! Dar Dumneđu sântul îmi trimise pe dracul în cale și stăm în têrg amêndoi; decă vă învoiti și voi, el ne dă ce vom cere dela el: banî, haine, mâncări, beuturi, vite, cu un cuvênt, ce ne-a cere inima.« »Ei, dêu acela nu ar fi rêu têrg,« dîseră muierea și fiul pescariului, »dar apoi el ce ne cere?« — »Ne cere, ca toți trei să i-ne dăm lui, veđi bine după morțe, dar până vom fi în vieță se fim fericiti după cum ne trage inima.« — »Ferescă Dumneđu, un lucru ca acesta, ca adecă se-mî dau eu sufletul dracului« dîse copilul și luându-și un bruș de mămăligă în traistă eși din casă și plecă la drum; îndêrpt la casa părintescă nu se mai întorse în veci. Muierea în cînd îndată ce eși fiul din casă, dîse: sci ce, mîi bîrbățele? cere-i tu se ne deie cincî sacî de banî și vieță lungă de trei sute de ani; atunci ne învoim, altcum nu!«

De abea aștepta pescariul să se facă diuă, ca să se întâlnescă cu dracul și să-l facă gazdă. Cum se culcă flămênd, cât fu nopțița de mare, tot carne friptă și pită albă visă, er când fu a dîoua

și i corăiau mațele de fome. Indată ce se făcu ziua merse la Someș, la locul, unde se întâlnise în ziua trecută cu mamonul. Și nu trebui să ascepte mult, căci acela veni și-l întrebă încă de departe:

»Nó, da ce-i cere, cum te-ai sfătuit cu ai tăi?»

D'apoi etă cum, eu și cu nevasta mea ne învoim, fiul nostru însă nu; și noi însă numai așa ne învoim, decă ne dai cinci saci de bani și vieță lungă de 300 de ani, er în acest timp să mă slujesci cu credință, să-mi faci tot, ce ți-oi cere. »Bucuros«, răspuse dracul, la noapte se fiți amândoi acasă, că vă aduc banii.« Așa s'a și întâmplat. În noaptea următoare cam pre la 12 cesuri numai auți pescariul în tindă buh, buh! și se scólă și dând se esă din casă, nu putu deschide ușa, că veți, tinda fiind mică, sacii ce-i aruncă dracul din pod se făcură grămadă lângă ușa și numai după ce sparse ușa, o putu deschide.

Acum se fi văduț în casa lui Beneș pescariul traiu boieresc, vinars îndulcit, carne friptă, pită albă, haine scumpe, de numai la domnii cei mari mai vedeai ca la el și la nevasta lui. Un lucru singur nu-l mai făcea, nu mergea la biserică nici în ziua de Pasci, că era oprit de mititelul.

Din banii cei mulți și-a cumpărat un munte, care-i chiar cătră răsărit-medă-noapte dela Rodna. În vârful muntelui a pus pe cel cu cibică roșă de i-a făcut un palat, în care se-și petreacă el cei 300 de ani. Nici că mai vrea el și nevasta lui se mai umble pe jos ca proști, ci numai cu hinteu într'aurit, ca craii cei mari. Cei patru cai, ce-i avea la hinteu încă nu-i potcovea, ca alți botezați, cu potcove de fer, ci cu potcove de aur și numai câte cu un cui le anina de copitele cailor, ca cu atât mai curând se le perdă și aflându-le cei omeni necăjiți, se mai prindă și ei

la stare. Dar cel mititel tot mereu umbla dinapoia hinteului și care potcovă cum cădea, iute o redică și o aruncă în hinteu fără de a scii Beneș de acest lucru.

Câteva rânduri de omeni l'au apucat pe Beneș umblând așa și desfătându-se, dar odată numai nu s'a mai văduț nici el, nici nevasta lui și nice palatul lui cel minunat, toate s'au stins, numai numele i a rămas și și acela legat de un munte, pe care până astăzi omenii îl numesc Beneș.

După ce a dispărut Beneș, un păcurariu (cioban) se-și fi perdat o scrofă și căutându o mai multe zile, în fine se-i fi dat de urmă, și mergend după ea, se trezi numai la o gaură, ce ducea în o baie afundă. Întrând în baie merse cât merse și etă numai, că i se năzări ceva țare de lumine. Mergend mai departe, pre cine vădu înainte ochilor seii? pre Beneș, care sta la o mesă și număra bani; precum se vede dracul îl făcuse secretariu. Vădund Beneș pe păcurar, îi duse: na iute banii aceștia și dute de aci, că de vine domnul acasă, nu sciu țeu cum vei scăpă. Păcurariul lua banii și eși repede. Scrofa nu și-o află; el spuse, că pote dracul i o fură și Beneș numai de aceea i dete bani.

Păcurarii mai povestesc, că la anumite zile mari, mamonul scote pre Beneș și pe nevasta lui colo pe vârful Beneșului și cu el ară, er cu ea grapă și le tot strigă:

*Hais, ho! dați mai tare
Că v'am purtat în spinare.*

Auțită în Rodna-vechie și scrisă de

Ioan Pop Reteganul.

Dómne cine a greșit?

(Novelă originală).

I.

Totă împrejurimea cunosce pe dl Dr. Victor Nădejde, toți îi dic doctorul Victor, toți sciu, că e om avut și medic consciențios. Casa lui e căutată de multă lume; bolnavii merg de caută la el alinarea durerilor, sēracii cerșesc milă, cei ce-s în lipsă de bani merg la el după bani împrumut, bogații merg de se sfătuiesc cu el despre prețurile semințelor și despre alte afaceri ce aduc bani. Nu e om nici bețiv, nici cărțaș, om aședat și cu bun renume. E căstorită, are câțiva băieți. Dar câtă lume-i cercă casa și nime nu vede pe dómna soția a vestitului medic. Ea stă pururea în odaia ei, nu vorbesce cu nime — că nu poté vorbi, e mută; nu se nici mișcă dintr'un loc într'altul, că nu se pote, e ologă; alții o pōrtă, alții o îmbracă și desbracă, alții o chiar pieptănă. De n'ar ridica-o cineva din așternut — zace acolo, că ea nu se pote ridica; dacă o pune însă cineva se șadă, pe scaunul cel mole — atunci șede, ba de n'ar lua-o cineva de acolo, se o ducă pe pat, acolo ar și adormi. E cu totul neajutorită, ca un prunc din legăn. Un singur lucru pote face și ea — de i-se pun bucatele dinainte mână cu gura ei și duce bucatele la gură cu mâinile ei. Afară de acēstă lucrare, ea nu mai pote face nimic. Altcum aude și-și pote mișca capul și mâinile. Și cu toate acestea s'a măritat și are copii. Așa a fost și când a luat-o doctorul Victor și așa e până în ziua de azi. Cine știe cum a fost odată și aude cum este ea astăzi, se întrebă: Dómne, óre cine a greșit, ea orî părintii ei, de este cum este?

II.

Înainte de asta cu vre-o 60 de ani veni în Restoci ca span dominal un bărbat țepân, cam de 30 de ani. El era căsătorit,

pe jupânesa D-Sale o chemă Smaranda, și avea o fetiță ca de 4—5 ani, numită Catinca. Până la anul 1848 petrecu ca span dominal, er după aceea își cumpără dela foștii iobagi loc de loc, moină după moină, până făcu din cumpărare o moșie mare ca cele boerești. Și-și făcu case frumoșe și măeriști și-și cumpără vite și ținu mulțime de servitori și servitoare. Era domn în totă putearea cuvântului. Dar era omul închis, posomorit; cu prostimea vorbia numai ce era neapărat de lipsă în afacerile lucrării moșiei; cu domnii nu-l vedeai nici când, în biserică încă n'a întrat nici odată de când e în Restoci. Dimineța, cum se scula și îmbrăca mergea la măeriște, pune la cale servitorimea apoi mergea acasă la dejun. După dejun — vera se pune la mesă sub mestecenii cei supărați, de cari ave pădure întregă în curte, și cetea gazete orî se preumbla tăcut, cu mâinile la spate, până la amez. Atunci prânșia, cinstea prânșul cu câteva pahare de vin bun și cu un pui de somn până la ojină. Atunci se sculă, ojina, și eșia la preumblare prin pădurea lui de mestecenii supărați din curte. Primblarea-i ținea până pe însărate, când mai da o raită pe la măeriște, pune trebile economiei la cale, apoi mergea acasă, cina și se închidea în odaia lui, unde cetea — D-țeu știe ce cărți — dar cetea mult. La nime în sat nu mergea, decăt la primărie odată pe an, cōlea în April, când plătea darea odată pe tot anul. Altundeva nu mergea. Casa lui încă n'o călca nime, decăt servitorii și popa cu crucea la boboteză, care era atunci tractat cu pesce, icre și vin bun, er la plecare-i pune în palmă un taler cu cruce. Aceste mergeau la el ca o mașină. Fără schimbare. Earna făcea dimineța și sara câte o visită la măeriște și apoi se închidea în odaia lui, unde cetea orî se preumbla.

Jupânésa D-Sale, Smaranda era o muiere de tot bună, vorbitoare, milostivă și pricepea bine multe doftorii. Servitorimea spune, că domniaei are în casă chiliile D-Sale și că cu domnul nu vorbește nici când, dar nici dumniului cu dumniaei. Dumniaei tocmea servitori, dumniaei îi plătea, dumniaei scia cât grâu, cucuruz, vin și pome s'au adunat, câte s'au petrecut și cu cât s'au vândut; dumniaei scia câți porci are la îngrășat și câte galițe are. Dumniului purtă numai o socotă în economie, cât nutreț s'a adunat? Cât poate vinde și de cât are trebuință? Care boi, vaci și cai merită ținuți și care și din ce pricină trebuie vânduți? Bani rezultati din aceste vânzări îi aduna el; pe astfel de bani cumpăra vre-o vită — de cerea trebuința, din acești bani plătea dările și cumpăra nutreț, de cerea trebuința. Mai mult însă băga astfel de bani în pământ, cumpăra loc. Lumea nu se plângea în contra jupânului Grigoride, pe care — dela înmulțirea jdanilor, cari încă sunt jupâni — au prins omenii a-l numi domn, domnul Grigoride. Lăudă însă mult pe jupânésa Smaranda, care încă era acum numită domna Smaranda, o lăuda pentru bunătatea inimei d-sale. Și se mirau toți, că ore din ce pricină domnul Grigoride trăește retras? de ce nu are amestec cu nime? De ce nu-l vede omul în veci cu domna Smaranda, care îi e soția credincioasă și e o muiere atât de bună?

Câte-odată, véra când mergea cu trăsura la câmp, luă cu sine pe fetița sa, pe Catinca, dar foarte rar.

După ce fu copilă Catinca ca de 7—8 ani, o duse departe la învățături, unde o căută în totă luna, odată el, odată ea, adecă domna Smaranda. Dar amândoi deodată nu o căutau. Și trecu vreme și Catinca se făcu fată mare și fără să o întrebe de vrea ori ba, o mărită domnul Grigoride după un negustor bogat cu numele Piperea. Dar căsătoria nu fu fericită. Că Catinca iubise pe un tinăr frumos, cu care se și duse în lume în séra cununiei dela bărbatul ei, dela domnul Piperea și dusă fu vre-o 20 de ani. În acest timp nime nu scia unde se află și cum o duce? Nu scria nimăruți nici o slovă, decât mamei sale la anul nou. Dar și atunci sfârșia epistola așa: Nu cerca să mă cauți, că chiar ați plecăm de aici în altă țără.

Să vorbia, că domna Catinca Piperea a dus cu sine mulțime de scumpeturi, când a plecat în lume cu drăguțul ei, și că el încă ar fi avut, au din ce trăi după plac și de ar trăi o sută de ani. Acéstă întâmplare, pe un alt om l-ar fi făcut să moră de supărare; domnul Grigoride însă nici nu se miră baremi, când auzi acesta veste; Piperea era și nu prea supărat, ér domna Smaranda se bolnăvi de supărare. Și Piperea nu încetă de a veni în casa socru-lui său Grigoride și după ce-i fugi nevasta în lume. Ei se aveau bine. Ei stau ciasuri întregi și povesteau, cine scie ce, și apoi se despărțiau ca buni prieteni și ca neamurile.

După vre-o douăzeci de ani muri domna Smaranda și într'o bună dimineță se trezi domnul Grigoride că-i sosese fata Catinca cu o fetiță, care dicea că-i a ei și care era ca de 6 ani. Domnul Grigoride își primi fata și nepoța cu brațele deschise, le deschise odăile repausatei domne Smaranda și trăiră împreună. Domnul Piperea și acum venia pe la Grigoride, lumea dicea că ar primi bucuros pe domna Catinca la sine, ci ea nu se învoia. Rămase la tată-so, la mesă erau împreună, afară de aceea fiecare petrecea în odăi separate. Domnul Grigoride era mai puțin tăcut, mai puțin dur, dar nu mai puțin îngândurat.

Crescu și copila domnei Catinca, o purtară pela școalele cele mai de frunte din țără; și când era de vre-o 17 ani vru s'o mărite moșul ei Grigoride, după un negustor tinăr și frumos. Dar ea nu se învoi. Moșu-so insistă cu tot deadinsul să o mărite după el. »Negustorii sunt omeni bănoși, omeni independenți, nu atârna dela nime, nu-s siliți să se strămute vrând nevrând ca amployații«. Dar toate vorbele lui erau mazere în părete la urechile coconiței Olimpia, că așa se chemă nepoța lui Grigoride, fata domnei Catinca.

Vedând dl Grigoride atâta încăpăținare din partea nepoței, vedând că domna Catinca, fiica sa, încă nu stăruie pe lângă copilă

să dea ascultare moșului său, se înfuriă atât de tare, deși eși din fire și strigă dând cu piciorul în pământ: ori te măriți după el, șpuroică ce ești, ori te arunc în drum cu pe mumăta cu tot, că și ea numai necaz și rușine mi-a făcut și tu încă vrei să faci asemenea?

La amenințarea acésta fetița se făcu ca păretele, apoi îngălbini și cădă cât fu de lungă la pământ. Mumăsa a ridicat-o, a pus-o pe canapea, a stropit-o cu apă, cu oțet, dar înzădar, fata sta țepână, ca mortă. Domna Catinca plângea, își smulgea perul, își frământa mâinile și țipa cât o luă gura: Olimpia mamii, scollă, dă semn de vieță, că mor de nu te mai ved în vieță. Dl Grigoride se preumbla cu mâinile la spate, apoi de-odată se opri în mijlocul odăii, ațanti ochii spre copila, care zăcea ca mortă, apoi îl cuprinse o ametelă și pe el și cădă cât fu de lung, de-i sună capul ca un bostan de podelele odăii. Era mort. Il lovise guta. Domna Catinca sta îngrozită între două cadavre, între cadavrul tatălui ei și al ficei ei. Chiemă repede servitorimea, se-l ridice și se-l pună pe pat, aduse medic să-și cerce totă sciința, doră va putea aduce la vieță baremi pe unul din cei doi. Medicul constată, că domnul Grigoride dórme somnul de veci, ér că Olimpia s'a deștepta, dar nu-i sigur c'a mai fi cum a fost.

Numai să o ved suflând, dicea biata domna Catinca plângând, numai să o sciu că trăiește, apoi și de oi ținé-o numai în pat, dar să sciu că trăiește.

Intr'un târziu Olimpia se deșteptă, vênătă la față și pe lângă ochi, își deschise ochii, își deschise gura, dar nu putu da nici un sunet din gura ei, nu-și putu mișca nici mână nici picior, era țepână dela grumați în jos, numai ochii în cap și-i mișca, numai capul și-l înturna cu mare greu, o podideau lacrimile, lacrimi mari ca bobul și ferbinți de te ardeau, dar mai mult nu putu face. Domna Catinca plângea de bucurie, că fica sa nu-i mortă și se ruga lui Dumnezeu să-i redeie și simțirile tóte.

Ingropară pe domnul Grigoride. La cosciugul lui plângea domna Catinca și moș Toma, bătrânul ispravnic al lui Grigoride, numit Ciungul, căci avea numai o mână. La mormânt însă petrecu pe mort numai poporul și Ciungul, ér domna Catinca rămase acasă să vadă de biata Olimpia și de comândare. Și făcu o comandare după tată-so, cu colaci și cu cofe, cu mâncări și beuturi, ca după un om cu stare ce fusese. Și plăti popii 30 fl. să-i facă prohodul cel mare, cu stări, cu sărăcuste, cu sărindar și cu câte ceremonii numai să póte. Și făcu pentru plată bucuros, părintele, tot ce i-se spuse, cu tóte că scia bine, că domnul Grigoride, cât fu viu, biserica n'a călcat-o, în cărți sfinte n'a cetit, vr'un sêrac n'a miluit; dar popa trebuie să facă slujbă creștinescă la poporenii lui.

După înmormântare chiemă domna Catinca pe Ciungul la sine și-i duse: »bade Tomă, imi veđi necazul meu, veđi ce a cădut pe capul meu, nu mă părăsi baremi d-ta, până mai ai țile. Veđi de moșie și de ce aveni, cum i face va fi bine făcut, ce-i cheltui va fi bine cheltuit. Eu închid casele, mă urc pe trăsura și merg până aflu leac la copila mea, chiar de aş sci, că merg până la marginea pământului. Ved că ești bătrân și slab, nu-i mai putea purta tóte trebile cum scii că s'ar cădea, de aceea vinde tóte vitele, ține numai 2 bivolițe pentru lapte și un cal să poți umbla cu o cărucioră la câmp, când va cere lipsa. Slobodi servitori și servitórele dela anul nou. Până atunci vinde boii toți și caii, și porcii și tot ce scii că ți-ar face greutate. Ține însă pe maierul, care se grijescă de măierște. Muierea lui ți-a face de mâncare. Moșia o dă la țeranii în parte. Va aduce ea atâta cât să plătesci dările și să trăești tu și maierul cu familia lui. Bani, cum îi vinde vitele, îi da ila domnul Piperea să mi-i trimită unde voi fi cu copila.«

Punând domna Catinca astfel trebile la cale, s'a urcat în trăsura cea mai bună, a urcat lângă sine pe Olimpia, și s'a dus însoțită de un servitor bătrân, care mâna caii, și de o servitoare, care să-i ajute a lua și a purta pe Olimpia.

Cinci ani de țile trecură și domna Catinca nu se mai ivia prin Rêstoci. Moș Toma ședea singur ca cucul în casa cea fru-

môsă a lui Grigoride, el purta socotele moșiei, el lua partea cuvenită de pe moșie; ce făcea era bine făcut, nime nu era să i dică legănat cuvânt.

După vre-o cinci ani de zile veni domna Catinca în Răstoci. Domnișora Olimpia era acum frumoasă, grăsuță, voioasă, putea să ședă oblu în trăsura și pe scaun, putea să-și misce mâinile, dar dela brâu în jos tot țepănă era și graiul nu-i mai venise la loc. Să-și uitase cu desăvârșire și a cetii și a lucra ceva; acum o deprindea domna Catinca la împletit de ciorapi, ca să aibă cu ce-și petrece vremea. Pricepea însă ce se vorbește și audia bine, și da semn din cap, dar nu putea da glas de om.

Și Domne mult a mai umblat domna Catinca cu Olimpia pe la toți doftorii cei învățați din lume, și puțin i-au putut folosi.

Un doftor învățat, nu știu de unde, să fi dîs, că la Olimpia i-a venit graiul și puterea de s'a mărita și va avea copii. Domna Catinca a și spus doftorului cutare, că-i gata să deie zestre cu fata 10.000 de galbeni bani gata și o moșie, care-i vrednică cel puțin atîta. Vestea se lăți și mulți tineri fără stare prinseră a se gândi la zestre cea mare, ci le era grăză gândindu-se, că aceea zestre e legată de o mută olögă. Tinerul medic Victor Nădejde însă nu se îngrozi de biata mută olögă; merse, o peți, mumă-sa o întrebă de-l vrea orî ba? Și ea făcu semn din cap că-l vrea. Astfel în scurtă vreme o luă și de atunci e cu ea. Au câțiva copii, dar graiul nu-i venit nici puterea dela brâu în jos nu și-o căpătă. Nu pôte da nici un ton respicat din gura ei; când e însă tare iritată — și se iriteză lesne, — atunci scote câte un a înăbușit și tare ca surdo-muț. Până trăia mumă-sa, sta totă ziua cu ea în casă și-i cetea și-i povestea câte ceva și ea ridea și era veselă. Dar acum sunt doi ani muri și mamă-sa. De atunci bărbatu-so i-a adus o însoțitoare, care-i povestesc și-i cetesc, ci ea nu-i prea veselă de prezența însoțitorei, să teme, că aceea mai mult e însoțitorea lui Victor decât a ei.

Vedîndu-o omenii în astă stare, să întrebă: Domne, ore cine a greșit, ea orî părinții ei, de a venit această pacoste pe capul ei?

III.

Nu mult după ce să mărita Olimpia după doctorul Victor Nădejde, repausă Ciungul, care fu până la mörte în cutea lui Grigoride din Răstoci.

Când să vedu Ciungul slab și simția, că i-se apropie sfîrșitul, chemă la sine pe preotul satului și-i dîse: Părinte, te-am rugat să vii până la mine, ca să mă mărturisesc înaintea sfinției Sale, că D-dău scie faptele mele, Lui n'am ce-i spune. Nu-i lipsă să pui patrafirul pe capul meu, că în ghenunchi nu pot sta, până țî-oi spune din fir în pîr faptele mele, și de sub patrafir nici nu-i putea auzi tot cuvîntul, cum să cade, ca să judeci și să-mi dai canon de mîntuire. Voiu sta aici pe pat și sfinția ta fi bun șed pe scaun lângă mine, să-ți spun tot ce-mi apasă inima, acum când simțesc sfîrșitul meu. Părinte: sunt de 62 de ani în Răstoci, de atunci 4 preoți s'au părădat, s'au dus la cele vecinice, și sfinția ta esci al 5-lea și eu nu m'am mărturisit nici odată, nici la unul. Am fost om rătăcit, mă temeam de judecata omenilor, dar acum, când trebuie să merg la judecata Celui de sus, mă căesc amar, că nu m'am dat de bună voce judecării omenesci, că de mă supuneam judecării cești de jos, pôte mai ușor treceam prin judecata Celui de sus. Dar ce să fac? Am fost om rătăcit, părinte, un lup am fos îmbrăcat în piele de oie.

Când eram ca de 8 ani, Părinte, mi-au murit amândoi părinții. N'am avut cine să mă ție de scurt, cine să mă învețe o vorbă bună. Am crescut în lume, mai din cerșit, mai din furat — până eram junășan. Atunci prindeau feciorii cu funea să-i ducă la miliție. După mine încă umblau, că eram un pușlau, fără casă, fără mesă, fără părinți, fără neamuri, că omul s'erac n'are neamuri. De miliție mă temeam grozav. Dar pe atunci umbla prin munții noștri de cătră Sêrbia o cetă de hoți, cum era Gorcia, Busuioc, Piperea, Trandafir și alții. Eu făcui ce făcui și întrai în cetă lor. Acolo

îmi erau zilele numărate, eram tot cu capul în mână, scriptura noastră era: ori umplu sacul, ori îmi pun capul. Dar trăiam bine, fără muncă.

Am cutrierat Țera Bănatului, Părinte, cât e dela Timișora până la Rășava, am trecut prin Țera românească și sêrbescă și rar a fost bănosul, cu care să nu fi făcut noi cunoscință. Să îngrozise Țera Bănatului de noi. Și eram, tot unul ca unul, vre-o 12 omeni, toți feciori de lele, toți de cei ce dau în lună, toți de cei ce n'au ce pierde. Dar prea eram încreduți. Odată, la un spăie (mare posesor) Sêrb am fost așteptați cu șura plină de argați cu furci de fier și cu alte arme. Când dăm să intrăm în casă, argații năvălesc asupra noastră, unii închid porțile să nu putem scăpa, er alții dau în noi ca în vite. Mie mi-au tăiat atunci mâna dréptă de a brustul, acolo mi-a și rămas în curte, nici n'am vedu'to mai mult. A curs din mine sânge ca dintr'o vită și tot nu ma'm dat legat. Am scăpat numai eu cu Gorcea și cu Piperea, ceialalți toți au rămas morți. Ne-am tras toți în munte unde ne așteptă nevasta lui Piperea, într'o colibă. Acolo aveam și bunătățile furate. Nevasta lui Piperea era o sêrbică frumoasă numită Nița și avea un copil ca de 10 ani, care-i ține de urit, câtă vreme era singură — și mai mult era ea singură. Acolo am stat eu o érnă întregă, până m'am vindecat. Și minunea minunilor! Fără leac, fără doftor, m'am vindecat la mână, am rămas — veți bine — ciung, dar m'am vindecat de nu mă mai dore numai când să schimbă vremea. Un alt om, ar fi murit de o sută de ori, eu nu! Și nu m'am cruțat nici cu mîncare, nici cu beutură, și éta n'am murit! La bordeiul lui Piperea venia din când în când Gorcea și mai ducea cu el și pe Piperea de făceau câte o ispravă de a lor, ci tot cam cu frica în spate, că a fost pus împărăția o mie de taleri pentru cel ce ni-ar prinde pe noi trei, vii orî morți. De cătră primăvară să întemplă de mörte muiera lui Piperea, și așa rămân în bordei numai eu cu Piperea și cu băiatul lor. Dar' nu mult după aceea veni Gorcea și duse pe Piperea cu sine; pe mine nu mă luă, de o parte că eram ciung și nici de un folos la hoții, de altă parte căci le era orecum să lase copilul singur în mijlocul codrului. A patra dî veni Gorcea singur și ne spune că-i rău de noi. Piperea-i mort, dîse el, bordeiul e descoperit, nu scim óra și ceasul când vor da preste noi pandurii, deci trebuie să mergem de acolo. Așa fiind lucrul am luat bănetul și scumpiile în două părechii de desagi de piele, le-am pus pe doi cai și am mers tot prin codri până am ajuns în Ardeal la un prietin al lui Gorcea. Acolo am stat eu cu copilul și am grijit de comori o dî și o nópte, până a venit Gorcea cu muiera lui și cu o copiliță ca de 4—5 ani. Dar acum era cât pe aci să nu mai cunosc pe Gorcea, era îmbrăcat domnesce, cu cisme cu pinteni, cu haine de postav, cu o căruță cu 3 cai și în ea jupănesa lui totă în haine domnesci. Pe ea nu o cunoscusem până atunci. Aci ne spuse Gorcea așa: Mă Tomă, tu sci tăcé! Tu Pipăruș — așa dîse la copilul lui Piperea, pe care altcum îl chemă Rosalin, tu Pipăruș încă trebuie să te înveți de mic a tăcé. Cine te-a întrebă: a cui ești? Ai să răspunđi, că ai fost orfan și te-a luat domnul Grigoride copil de suflet. Voi grijii eu de tine, de nici tatăl-tău, de trăia, nu ar fi grijit mai bine. Tu Tomă esci ciung, nu te poți ajuta. Afară de aceea, fiind ciung, de te las singur în lume, lesne te pot prinde și te pun în furci. Deci, tu vii cu mine, tu-mi esci neam, auzi Tomă, îmi esci ceva unchiu orî vîr, ce vrei tu. Eu îți voiu dá tot ce-ți trebuie ca la un boer, câte zile vei avé. De s'ar întemplă să mor înaintea ta — jupănesa Smaranda te-a grijii după cum să cade. Altcum noi mergem departe de aici, unde nu ne cunósce nime, că pe aici e prea aproape de Bănat, mergem în Maramureș.

Eu m'am gândit și m'am rîsgândit ce să fac? În urmă am vedu't, că Gorcea drept are. De-mi luam dela el partea de bani ce mi-se cădea, ce făceam cu ei? mă prindeau haiducii și era vai de capul meu. Așa ne-am pus pe trăsura și am venit mai mult nópte, că ziua poposiam și nópte veniam, până am ajuns aici în Răstoci. Gorcea era cunoscut cu boerul, întră ca administrator moșilor, apoi le luă în arénda, er eu grijeam de măierște,

supraveghiam servitorii și trăiam ca banu în ladă. Mâncam și beam ce-mi cerea inima, pipam totă ziua și umblam de colea până colea, ca ispravnicii. Lui Gorcea îi diceam domnule Grigoride, între oameni, ér când eram numai noi de noi îi diceam Gorce. La băiatul lui Piperea îi aduse un dascăl de-l învăța a ceti și a scrie, apoi îl dete la oraș într'o boltă mare să se facă negustor. Jupânésa Smaranda era tot supărată, plângea mult, și rar de vorbea cu Gorcea câte o vorbă. Ea nu sciuse ce pomă bună-i bărbatu-so. Acum ar fi spus, dar îi era milă de copilă; ce viitor va ave, dacă s'a adevéri, că i fata unui hoț? Și-i era milă de copilul lui Piperea și-i era milă și de mine. Așa răbdă și tăcea. Gorcea tot cel vechi rămas și după ce se făcu drag domne »domn«; e drept, că nu mai fură, că n'avea lipsă, dar tot inimă împetrită rămas. La biserică n'a fost nici odată. Cărți sfinte n'a cetit, deși era cărturar, ci cetia numai gazetele, ca să scie pe unde caută haiducii pe Gorcea și pe Ciungul, și tot mereu îmi spunea, că-i caută ba în Turcia, ba în Sârbia, ba în România, ba că s'a lătit fama, că-s morți ș. a.

Pe copilă o dete la școli să o facă coconiță. Și o făcu. Și era frumusică și începură a-i veni pețitorf. Dar el nu voi să o mărite după nime numai după negustoriul Piperea, că, dicea el: De o mărit după el, banul rămâne în casă, dar de o dau altuia — atunci trebuie să fac și zestre fetei și parte la Piperea, parte după tatăl-so, și atunci pôte și Ciungul să-și acotă partea. Jupânésa Smaranda se împotrivi la început, dicând că ea odată cu capul n'a da-o după Piperea, că de unde scie ea, că nu-și sunt chiar frați? Că se dicea, că Gorcea ar fi trăit bine odată cu nevasta lui Piperea, cu Nița. Dar Grigoride (adecă Gorcea) se răsti numai odată: Tu muiere, banii aceștia din care trăesci tu ca o grofóie, nu sunt zestre dela tată-to, ci-s bani agonisiți de mine și de Piperea, deci se cade să-i mânănce băeții mei cu a lui Piperea, nu golani de nu sciu unde?

Hei! dar jupânésa Smaranda era muere cuminte, ea scia că nu-i de pus pae pe foc, deci să făcu a-și veni în orî și dișe: Dacă-i tréba așa, bărbate, așa să fie, eu nu mă împotrivesc; de-i rînduit dela D-șeu așa, — bine; de unde nu, éră bine, fie mila d-lui.

Eu eram de față. După aceste vorbe eși Smaranda și ră-masei numai eu cu Gorcea. Atunci îmi dișe el: »Veđi bine, Tomă, copilul e al lui Piperea, tată-so ni-a fost ortac și fârtat de cruce. E orfan. L'am crescut și i-am dat pânea în mână. I-am făcut boltă și i-am îmbrăcat-o cum se cade. Acum n'ar fi cu dreptul, că în atâta bine să bage o sărăntocă, la care te miri cum ar puté să destăinue unele altele și odată din chiar senin să ne tređim cu necazul în cap. Óre ce diși tu Tomo!« Eu îi dădui dreptate din gură, dar dela inimă îmi venia nu sciu cum, că mă temeam și eu, că coconița Catinca cu coconașul Rosalin sunt frați.

După ce eși dela Grigoride, prin grădină mă întâlnii cu Smaranda. Tomo, îmi dișe ea, tu scii tăce, nu-i așa? — Cum nu? Veđi bine că sciu! — Atunci uite încóce, copila mea s'a credinți cu Rosalin, dar când va fi cununată gata ea va peri, va înghiți-o pământul, auđi tu Tomă? E păcat să iee frate pe soră, D-șeu ni-ar bate, dacă am mai face și asta fărădelege, prelângă cele multe ce zac pe sufletul nostru. Deci, Catinca va merge în lume cu un tinăr ce-i de ea, și care de bună sémă nu-i e neam. Tu să ne ajuți. În séra de nuntă va veni o trăsură cu doi cai și va sta la porța din ulicórá, colo dinaintea căsuții tale. Catinca s'a duce prin grădină și țup în căruță apoi largă-i lumea. Ce diși Tomă? Bine, jupânésă. — »Dar scii tăcea Tomă?« — »Ca piatra jupânésă«. Atâta ne-a fost înțelesul, părinte. La suflet de om n'am spus până acum de astă întemplantare.

Pregătirile pentru nuntă se făceau, nici fata nici mama nu se arétau supărate nici îngândurate, dar nici vesele din sémă afară. Grigoride era tot el. Venia de regulă diminéta și séra la mine la măierște. Despre nuntă nici o vorbă. În ziua nunții tóte erau pregătite. Căsuța mea din fundul grădini era văruiță curat și gătită anume ca acolo să se gate și degate mirésa. Pe mine mă mutară pe câteva zile într'o casă la măierște, care însă era

numai preste drum dela a mea, că măierștea era și este preste drum dela fundul curții lui Grigoride. Eu pricepui planul dar mutul de Grigoride nici nu visă.

În căsuța aceea s'a gătat Catinca dintre măsa, să mergă la cununie, măsa o a dus de mână până în curte, prin grădină și după ce veniră dela cununie, mirésa ér veni aci să-și schimbe, drag domne hainele. Când veniră dela biserică însă, că érna mintenii e séră. Eu îi dusei felinariul până acolo, și ea se desbracă repede de hainele de mirésă, îmbracă și mai repede altele, luă o blană mare în spate și atunci auđirăm o sanie, fără surgalăi, fără clopoțele, stând în loc. — Veđi nene Tomo, ce sanie-i? Es. Era sania dorită. Scote nene Tomo desagiul ceia din ladă. Scot. Adecă era să mă spetesc pân' la sanie. Arunc desagiul în sanie, ea se pune lângă un domn tinăr ce era acolo și-mi dișe numai atâta: Tomo spune tatii, că am fugit spre iaz și ori-cât ai fugit după mine — nu mai ajuns. Cu aceste vorbe sania porni, dar nu altmintrelea, fără nici caii lui Ilie proroc n'ar fi putut merge mai pogan. Eu am stat o lécă pe gânduri cum să făuresc minciuna, se o credă Grigoride? El îmi diș, tăcerea-i ca mierea; n'am văđut, n'am auđit! Așa și făcui. Mersei la curte, cei câțiva óspeți povestiau, acceptau să vină mirésa, să se pună la mész. Văđénd Grigoride, că trece din timp și mirésa nu mai vine, mă întrebă: Dar ce-i cu mirésa de nu mai vine? — Sciu eu? — Îi răspund, am lăsat-o gătându-se să vină, merg să văđ. Cu aceste plec încet printre pomi prin grădină, să ajung la căsuța din fund. Bine sciam, că aceia-i gólă, și că lumina arde pe mész. Întorcéndu-mă îndărăpt spun lui Grigoride, că uite lumina arde, dar mirésa nu mi-a răspuns ori cât am strigat'ó; în casă încă nu pot întră, că-i închisă ușa pe dinlăontru.

La auđul vorbelor mele îndată se repeđiră Grigoride cu mirele și într'o fugă au fost acolo. Strigatu-o-au pe nume — tăcere; cercat'au să deschidă ușa — nu se pôte. În urmă dau cu piciorul în ușa de o fac tot ferferită și năvălesc în lăontru; caută pe tot locul, pe sub paturi, în dulap, în pod, nui și pace. Toți se mirau, că óre ce s'a putut face. La întrebările lor, răspundeam numai atâta: Nu sciu, că eu am petrecut'ó pân' aci, i-am deschis ușa, i-am aprins lumina și-am lăsat-o desbrăcându-se de haina de mirésă, — care cum vedeți e aci — să se înbrace în alte haine și să vină la cină. Pân'atunci eu am mers preste drum la măierște, să văđ de vite și de servitori. Când m'am întors, am văđut lumina, deci credeam, că dumniaei se gată, de aceea m'am tot dus la curte să trimit pe mirele după dumniaei; acum — vedeți d voastră ce-i! — Mai mult din gura mea nu putură scóte ori cât au cercat să mă descóse. Vă puteți întipui — părinte — ce óspet a fost acela! Nime nu se gândea la óspet. Toți ne puserem pe căutate, pela măierște, prin șuri, poduri, prin clăile de nutreț, prin grajduri, prin iazul morii, prin sat, — dar nu-i și pace! La nime nu-i plesnia prin cap, că doră ea-i eșită din sat. Totă noptița o căutarăm, scularém satul întreg să o caute, făgăduise Grigoride o vacă cu vițel celui ce i-ar aduce pe coconița și o scrofă cu purcei celui ce i-ar sci spune baremi unde să află. Nici un răspuns nu primi, de gândea-i, că pământul a-nghițit'ó. Jupânésa Smaranda să bocea, — veđi bine — își smulgea pėrul, își frecă mânilé și sbierá cât o luá gura: »Aduceți-mi copila, că vă dau jumătate din averea mea; fie-vé milă de mine, căutați-o și mi-o aduceți ori vie ori mórtă, să sciu că-i lângă mine!« Veđi, ea plângea, să nu se nădăiescă Grigoride, că fata-i fugită cu scirea ei. Din minuta aceea coconița Catinca a fost dusă și dusă a rămas vre-o 20 de ani. Grigoride era cătrănit, își sfărma capul, că ce s'a putut face. Într'un târđiu primi cocóna Smaranda carte dela coconița, că să nu caute în zădar, că n'or afla-o, dar trăiesce și să află bine.

La 20 de ani veni coconița Catinca cu o copilă că de 10 ani. Tatăl ei, domnul Grigoride, o pimi cu totă cinstea, îi făcu tóte pe plac, îi da tot ce-i cerea inima. Domnul Piperea, negustoriul cu care se cununase coconița Catinca, venia și acum în casa lui Grigoride. Ba a chiar chiebat pe coconița Catinca la el, ci ea

nu a voit: »Nu-î . . . rënduit de D-đeu se fim laolaltă«, đicea ea, altcum nu i băga nici o vină.

Vremea tăcea și trecea. Grigoride din đi în đi era tot mai cărunț, jupănesa lui murise, coconița Catinca încă era acum sbărcită și îmbătrânită de atâta străinătate ce o măncase, dar crescea coconița cea mică, Olimpia, ca din apă, o purtau la învățături și când veni acasă, de era de vre-o 16—17 ani, era fată de măritat. Și-i veniră numai decât pețitori, adecă domnul Piperea-i aduse un fecior sdravên și frumos, care în bolta d-sale învățase negustoria și acum este companist cu d-sa. Domnul Grigoride se învoi, dar cocónele odată cu capul nu. Căci đicea cocóna Catinca: Pe mine m'ai cununat cu puterea cu Piperea, care pote mi e frate, tînerul ęsta, ce vrei a-l legá de Olimpia, paremi-se că-i copilul lui Piperea, avut cu o servitore a lui, după ce eu fugii de groza lui. Adecă vrei a doua oră sę faci bazaconii?! Una ca asta nu va fi, că suntem omeni și creștini!

Auđind Grigoride ręspunsul cest hotărit al ficei sale, sę înfuria într'atâta, de sbiera ca un turbat dând cu piciorul în pământ: Trebuie sę fie așa, cum voiesc eu, sę nu mergă averea la nu știu ce golan! Atunci Olimpia cădu leșinată la pământ. Măsa cercă se o ridice, dar până sę o potă ridica, cade și Grigoride lovit de gută.

Când sę deșteptă coconița Olimpia din ameteirea, în care căduse, era țepână ca petra, sta cu ochii deschiși și răsufia, dar alt semn de vieță nu putea dá, nici nu vorbea, nici nu-și mișca mână nici picior. În urmă ce sę-ți mai spun, că sci părinte, că

cocóna a umblat lumea întregă 5 ani de đile pela doftori. Aceia, orî doră voia lui D-đeu, o au deștepenit atâta, de póte șede și-și póte mișcă mánile și capul; altcum cum sci, e ologă și mută. S'a măritat după d-l Victor, are 3 prunci, D-đeu e bun, póte sęi deie de mila ei și a copiilor ei tóte puterile, ce i le-a luat pentru pęcatele moșus'o Grigoride -- Gorcea.

Acum sci părinte totul; acum mę poți canoni, un hoț de codru am fost până am avut putere, după aceea un fricos nimernic, m'am temut de judecata ómenilor, gândeam, că-n veci n'a venit vremea sę merg înaintea judecării Celui de sus. Acum e aci și aceea vreme. Canonesce-mę părinte. Din ceea ce am eu câștigat prin muncă dreptă, ca ispravnic alui Grigoride, aci pun în mâna sfinției tale 1000 fl. pe sęma bisericii, 100 fl. pentru prohod și 300 fl. pe sęma sęracilor. Parte din comorile furate nu mi-am luat, acele parte's pela negustorul Piperea, parte a dus'o cocóna Catinca în lume, când a fugit de groza lui Piperea a negustorului, parte a mánca'to cocóna Catinca cu doftorii și cu leacurile, de când a căduț biata Olimpia în pacoste și parte a ręmas zestre Olimpiei și e la d-l Victor.

IV.

Acum știți pentru a cui pęcate e Olimpia, soția doctorului Victor Nădejde, și mută și ologă? Nu mai întrebați dar, cine a greșit, ea orî părinții ei? Ci điceți: Domne, sę nu-ți întorci fața ta dela noi, că pęcătoși suntem.

Ioan Pop Reteganul.

Gimnasiul român din Năseud.

În partea de cătră međa nópte și răsărit a Transilvaniei, este un mic teritoriú mărginit la međa nópte cu Maramureșul și cu Bucovina, ęr la răsărit cu Moldova, constatator din 44 comune romănesci, a căror capitală este modestul opid Năseud. Aceea regiune, în partea sa cea mai mare, este încunjurată și curmată de munți înalți acoperiți cu codrii seculari, locuiți în vechime numai de fiere sęlbaticice, ear ómenii se retrăgeau în acele ținuturi sęlbaticice numai dinaintea tirăniei, de care suferia după timpuri una sęu alta din țerile limitrofe. Din aceste 44 de comune, 24 se ținură de vechiul district al Rodnei, udat de riul Someș. Locuitorii acelor comune s'au bucurat mai totdeauna de un grad órecare de libertate, apęrat când cu arma, când prin purtări de procese îndelungate. . . . Celelalte 20 de comune au fost supuse unor familii din Aristocrația înaltă de origine romăne, însă renegeate. — Locuri plane, șesuri cultivabile sunt puține în acest district, de aceea și modul viețuirii locuitorilor era greu, cam mărginit la ținerea de vite.

Cam pe la mijlocul secolului trecut s'a decis regimul împęrătesc, ca tocmai în aceea regiune se organizase un regiment romănesc compact.

Mai ántăiu s'au militarizat cele 24 comune de pe valea Someșului, la anul 1766 și celelalte 20 la 1783.

Acéstă instituțiune militară stătu până la 22 Ianuarie 1851, când fu disolvată prin ordin mai înalt.

Índată după militarizarea acestui district, se vęđu lipsa de școle, în care sę se creșcă fiitorii suboficieri și oficieri, din fi de ai poporului acestui district. Astfel mai în fie-care comună de pe teritoriul reg. de graniță năseudean se fundară școle naționale cu limba de învățământ romăne, ear în Telciu, Zagra, Sângeorz, Monor și Borgo Prund școle triviale, cu limba de învățământ romăne și germăne, apoi în Năseud o școlă militară superióră cu convict, din care eșau cei mai destoinici ampioiați pentru tóte afa-cerile civile și militare.

După desființarea graniții militare își susținură grănițerii năseudenii încă în starea de mai nainte tóte aceste școle — afară de cea cu convict din Năseud -- care ręmase simplu școlă normală cu 4 clase și la care — se atașă și un curs de pedagogie. — Dar la 1863 începú a se înființa gimnasiul, clasă de clasă, în tot anul câte una până la 1871 fiind complet și dându-se dreptul de publicitate, s'a ținut la acest gimnasiú primul examen de maturitate.

E fundat pentru luminarea neamului și-si ímplinesce misiunea cu scumpătate. În periodul acest de 26 de ani de când există, a dat bărbați harnici și devotați pentru tóte carierele și cauzele naționale.

Cel mai popular din poeții noștri de ađi, simpaticul *George Coșbuc*, în gimnasiul din Năseud și-a făcut studiile preparative pentru universitate.

Índată dela înființarea gimnasiului se simția lipsa de un edificiu coręspunđător spre acel scop, dar tóte deodată cine le mai póte face? S'au năcăjit cum au putut în edificiul cel vechiú cam 15 ani, apoi au început a-și edificá unul nou și la 4 Octombrie 1883 era gata, cum se vede în ilustrația de pe pagina 15, și sfințindu-se se predase destinațiunei, pentru care fú edificat.

Gimnasiul român din Năseud e susținut din fondul școlastic central. Din istoria lui estragem aci pe scurt următorele:

În speranța, că drepturile regale (veniturile fondului de provente) se vor restituí comunelor din districtul Năseudului, la inițiativa căpitanului suprem *Alexandru Bohoțel* și a vicariului *Grigoriu Moisil*, în 1861 au declarat comunele acestui district protocolarminte, cumcă:

1) cumulându-se venitele din dreptul cărcimăritului de peste an, cu venitele dreptului de crășmărit trei lunar, din venitul total al acestor drepturi se destină $\frac{3}{4}$ părți pentru formarea unui *fond școlastic central*, ęr $\frac{1}{4}$ parte se încurgă în cassele comunale, întregindu-se din acéstă parte și fondurile școlari comunale;

2. fondul fost mai nainte de montur se rămână spre scopul destinat, la desființarea graniței, ca avere nedespărțiveră numindu-se *fondul de stipendii*.

3. Din fondul școlastic *central* se se înființeze:

- a) un gimnasiu complet cu 8 clase,
- b) un convict pentru 100 elevi, fii seu descendenți de ai foștilor grănițeri din acest district;
- c) o școlă reală inferioară;
- d) o școlă normală principală de 4 clase și
- e) o școlă de fete în Năsăud;
- f) școle normale în Telciu, Zagra, Borgo-Prund și Monor.

Va să ȳică, buniți Români din districtul Năsăudului dădură tot ce avură pentru scopuri culturale. Tóte cele prevăđute sub punctul 3 se și putură face și se făcură, afară de convictul prevăđut sub lit. b) al acelu punct, care așteptă timpuri mai bune. Să sperăm însē că bravii Români grănițeri năsăudenți, cari au ridicat tóte instituttele ce-și propuseseră acum sunt 25 de ani, vor ridica în viitoriul cel mai apropiat și acest convict pentru binele și fericirea urmașilor lor. *)

I. P. R.

*) Ne-am bucură mult, dacă ar scrie cineva istoria școlilor din acest district românesc al Năsăudului, până încă mai sunt ici-cólea câte un veteran, care póte da prețioase date.

Red.

(Gimnasiul superior fundațional din Năsăud.)

LIBERTATE.

*Libertate, sântă ȳină,
— Fiiică alui Dumnezeu —
Cât de iute părăsit-ai
Căile traiului meu!*

*Dușmani și amici fățarnici
Prea curēnd mi te-au răpit,
Iar eu numai chipu-ți moște
La pept l'am adăpostit,*

*Și de-atunci, orfan de tine,
Te desmierd, cum un avar,
Din tesauere-și desmierdă
Giuvaerul cel mai rar.*

*Libertate, sântă ȳină,
— Fiiică alui Dumnezeu —
Ved c'asa mi-a fost ursita
Se te cat plângēnd mereu,*

*Dar — în loc de blânda-ți față
Se ved ghiara tirăniei,
Cum îmi hăituieste traiul
Și mi-l dă pradă urgiei.*

Xenofon Cosma.

Todorica.

Supărarea și doru
Acelea gătă omu.

Așa, Todorică! Amu te poți boci; îți poți smulge perul, te poți văieta până nui vedé bine, că ți-ai mâncat odor de fată, ți-ai omorit'o cu țile, când îi era lumea mai dragă, când era ca un bujorel înflorit!

În ziua de Rusale când a eșit popa la holde, Ileana Todorichii era fata cea mai frumoasă și mai frumos gătată, ea făcu cununii de grâu curat ca se împodobescă crucea și se fie preste an de cununat miriteii. Pote își gândea că o cunună i-a fi amuși ei pe cap ér alta la Todoru lui Gavrișu Ursului.

La Sânziene ea făcu cunună de Sânziene galbine, pentru câți is la ei în casă, și mai făcu una pe deasupra. Și tóte cununile au stat pe streșina cea de paie a casei lor dintr'o aruncătură, numai cununa ei n'a stat; de trei orî o-a aruncat și de tustrele orile a cădút. Atunci s'a supérat și o-a aninat cu grebla pe streșina căsi, dar diminéța tot o află jos cădută. »Mărăsin réu« dise Ileana în ziua de Sânziene când se sculă des de diminéță, se măture ograda și se aducă apă dela isvor, apoi se gate de mers la biserică; »Mărăsin réu!« Din minuta aceea par că o pétră-i zăcea pe inimă; de câte orî trecea pe din ainea casei și vedé celelalte cununii stând pe coperiș, ér a ei cădută, tot deauna-și dicea: Mărăsin réu! De câte orî âmbla cu grebla, tot deauna-venia prin minte că cu aceea greblă a cercat se-și întepenscă cununa pe streșină, dar tot a cădút, »mărăsin réu!« De câte orî vedea prin fânațe sânziene, tot deauna-și aducea aminte de cununa ei cea cădută și-și dicea: Mărăsin réu! O flore galbină de vedea, îi revoca în minte cununa ei cea cădută și-și dicea: Mărăsin réu!

Și se temea grozav de morțe, cu tóte că era sănătosă ca merul care i mai sănătos, tinără ca o brândușă, sprintenă ca o șopârluță și frumoasă, Dómne! cât se-i bei apă din gură. Dar un vierme-i sedea la inimă, și p'acel vierme nu-l putea omorî. Ea nu-și putea întipui cum ar fi se se mărite ea cu altul, nu cu Todoru lui Gavrișu Ursului. Nu-și putea întipui cum se iee el pe alta, și nu pe ea! Și-ar fi luat-o Todor cu drag suflet, dar veđi că lelea Todorică, mama Ilenii, nu s'ar fi învoit la una ca aceea odată cu capul. Din asta pricină la ei era tot vorbe, tot neînțelegeri, tot împoșcături. De mergea Ileana la isvor după apă, măsa o dăscălea și-n casă cum scia ea, dar atăta nu i era destul: când era Ileana prin ograda, își mai scotea capul și pe feréstră de-i bătea perele: Ilenă, de stai în vorbă cu focuital ăl de Todor, îți sfărm capul ca la șerpe!

Când venia acasă, nicî nu apuca bine a întră biata fată în casă și și începea lelea Todorica: Te-ai cumpenit se stai până mâne, ér te-ai întâlnit cu sărântocul ela! Mâncăți-ar focul capul și năravul teu!

Orî unde mergea — tot așa; orî de unde venea — tot așa! Di bună nu mai avea cu măsa din pricină lui Todor, și el — sêracul, nu era vinovat. Ce purta el vina, dacă-i frumos și li-i drag la fete de el? Intru cât era el vinovat, dacă nu-i mai avut? Adecă o leacă de vină — ce se dicem — avea și Todor, că scia jucă mai bine decât toți feciorii; scia dice'n fluier și-n frunđe de-l cunosceai dintr'un sat de feciori, și era înalt și sprâncenat de n'avea soță în șapte têrguri. Și lui îi era dragă Ilena Todorichii și la Ilena-i era el drag, dar drag ca sufletul, drag ca lumina ochilor, și măsa numai nu plesnia de nêcaz cum de-i e Ilenii atât de drag, cum de nu se uită ea după alți feciori mai din omeni, cum de chiar pe el și a pus ochii?!

În ziua de Sânziene ei i-s'a arétat un »mărăsin réu!« Din minuta aceea era ca buigată de cap. Umbla ca prin pământ, n'avea voe la nimic.

După eșitul din biserică a mers ață acasă și s'a desgătat și s'a pus pe prismă afară la sore. Lelea Todorica gătă prânzul și toți căsenii se aședară pre lângă mesă numai Ileana nu. »Tu fată hăi! strigă lelea Todorică, tu hai la prânz, nu gogi pe prismă, că nu ți-a murit odorul!« Ileana nu țise nimic, se ridică încet și se apropie de măsa, mănca nu mănca, sta și ea mărturie acolo ca se nu-și mai pornescă pe drăguța de măsa cu gura pe ea. Când se depărtară toți dela masă, se depărta și ea. — Dar ce i cu tine fată, ce mergi așa, de nu iai cele vase se le spelli? întrebă măsa. Ear ea se întorse, adună vasele de pe mesă, merse cu ele în tindă și le spală pe cornul vetrii; le licioră așa în nescire, ca dusă pe altă lume, apoi er se puse pe prismă la sore. Măsa vedédu-o așa, ér se puse cu gura pe ea: Dar ce i cu tine, ha? Gată-te și te du pe uliță, mergi la joc, nu-mi cloci aci, că-i cloci când vei fi babă!

Și Ilena er tăcu și făcu după poruncă, se îmbracă în haine de serbătore și se duse la joc. Acolo tot tineretul era adunat, toți jucau și iuiiau, numai Todor sta lângă ceterași (lăutari) și trăgea dintr'o țigară. Dar când vedu pe Ilena ivindu-se, îi eși înainte iuind:

*Hai leliță mai degrabă
Că jocul mînteni se gată!*

Toți rideau, chiar și Ilena zimbi a ride și-și uita pe un minut mărăsinul cel réu.

Jucară câteva jocuri cu voe bună, când numai vedură pe Todorica venind ca o pară de foc, și cum jucau tineretii în șură, o zăriră când intra ea pe pórta ogrădii, unde era jocul. Dar și se nu o fi vedut, ar fi sciut că-i p'aci p'aprópe, că-și deschisese din drum gura cea totă stîrbă:

— »Așa, pulhără afurisită, adecă acasă-mi umbli tot drâmboiată, er aici te află rîdénd și jucând cu hașmandeul Ursului. Te-oi învăța eu ascultare! Adecă pentru unul ca el îți cumper hainele cele mândre, pentru unul ca el te-am ferit de foc și de apă? Mai bine te sugrum ca pe un pui de vrabie, decât se te ved cu el!«

În gura ei a stat jocul în loc, fetele țipau fețe-fețe, feciorii stau ca înlemniți. Todor lăsă pe Ilena de mână și se făcu galbin ca cera, érá Ileana rupse a plânge și se depărta plângénd dela joc. Muierile, care erau pe la joc, au cercat se domolescă pe Todorică, dar gândea-i că aruncî pae pe foc așa se bobotea orî de ce vorbă dicea cineva. S'a spart jocul în gura ei.

Din acea minută Ilena și bună nu mai avu; nu putea eși de rușine între omeni, că se temea că totă lumea tot de ea vorbesce. Și drept era, că multă vreme satul ferbia numai de ceea-ce făcuse Todorica la joc. La lucru la câmp încă nu mai mergea Ilena, ci stătea totă ziua pe prismă și împungea într'o cusătură. Dar cine ar fi băgat bine de semă, ar fi vedut, că mai mult descósă decât cosă. Câteodată se pomenea cântând:

*Mei badiță pentru tine,
Cu mămuca n'o duc bine;
La fântâna nu mă mână
Num'odată 'n săptămână;
La prilaz nu-mi dă răgaz
Cată bade se te las!
Bade pentru dumniata
Mă topesc ca cânepa;
Badiță de dorul teu
Mă topesc ca inu 'n teu.*

Și se topia de pe picior biata Iléna, se topia vedând cu ochii. Măsa dicea că-i în gălbinare și merse pe la tóte babele sê-i descânte, dar în zădar, ea se topia de pe picior.

Când a fost la Ilie-Proroc clopotele dela biserică gândea că s'or sparge așa le trăgea fêtul. — Óre trag de mers la biserică? ori trag de mort? — Ba trag de mort, a murit Iléna Todorichii.

Lelea Todorică umblă bocindu-se cu capul despletit ca o nebună și smulgându și pèrul, dar în zădar, de și-ar scóte și ochii tot nu mai póte aduce înapoi sufletul Ilénei, nu, că el e colo sus unde sunt sufletele cele curate. Nicî pe ceea lume nu cred s'o mai vadă lelea Todorica, că ea nu-i modru sê mèrgă unde s'a dus Ileana;

Și óre de ce lelea Todorica se împotrivia atât de tare, de nu vrea sê vadă pe Iléna nicî jucând cu Todoru lui Gavrișu Ursului? Dórá nu era destul fecior, ori dórá ea era cea bogată mare?

De unde! P'o formă erau de avuți, dar veți că lelea Todorică e din neam mare, are un frate popă și o soră preotesă, ea încă i fată de morar și și dicea: Eu numai pe Ileana o am, am casa mea, locșorul meu, vacile mele, am frați și surori domni și dómne, pe Ileana trebuie s'o fac batâr dăscăliță, de nu chiar preotesă! Că Gavrișu Ursului, tata lui Todor, încă nu era lipit pământului de sêrac, avea și el jugul lui și moșiora lui, — dar ce-i drept îi drept — avea și o droie de copil, feciori și fete, și dacă ar fi dat la împărțit, puțin se venia la unul. Decî sê teme lelea Todorica, că Todor i-a întră în bine și între neamuri și numai i a face neamul de rușine.

Acum nu i a mai face neamul de rușine, că satu-i mare, fete-s multe, și mai mari și mai mărunte și și-a afla și el una. Dar lelea Todorica nu și mai află fată în veci! Se pote tot bocî până n'a vedea bine. — Vedeți ce face fala! Apoi bună-i fala golă? Bună în foc s'o arđă de fală!

I. P. R.

Țărani i noștri.

La tóte națiunile de pe fața pământului, țeranul este talpa țării; fără el tóte celelalte clase de ómeni n'ar putea esistá.

Țeranul prin munca lui îndelungată și grea dă pânea de tóte ȓilele tuturor celorlalte clase de ómeni. Țeranul prin tenacitatea lui face posibilă continuitatea neamului; țeranul prin înderțnicia cu care ține la obiceiurile și portul rēmas din moși-strămoși, face, ca națiunea, cărei aparține sê fie vădită și bine marcată; țeranul prin păstrarea neștirbită a limbei lui materne, face ca națiunea sê aibă

viეტă ca atare. Tóte celelalte clase de ómeni ale națiunilor, — nu esagerăm, dacă susținem, că s'ar stinge, dacă n'ar fi continu întinerite cu fii eșii din sinul poporului, din țăránime.

Ea este mai viguroasă, mai trainică. Celelalte clase mai mult sau mai puțin, și dacă nu în fond, cel puțin în formă se conglomeréză altor națiuni.

Țeranul însē rēmane fidel limbei sale, legi sale, portului sēu, obiceiurilor sale. Țeranul dară este factorul cel mai principal al unei națiuni.

(O părechii tinēră din Șoimuș).

(O nevăstuță din Năseud).

Și dacă acesta se poate dice în genere de țărănimea altor națiuni, atunci despre țărănimea noastră în special se poate dice cu tot dreptul. Ea ne-a păstrat limba, portul, obiceiurile și credințele; din țărănime ne înrolăm clasa inteligentă și cea industriașă.

Ilustrul nostru bărbat Hajdeu încă a fost convins de acesta, când a scris poesia :

*Nebun, nebun de mîi de ori
Acel ce caută grâu-n florî
Ie muntîi rătăciți în nori :
Sunt tari, sunt nalți, sunt de granit
Dar fruntea lor cea triumfală
D'abia rodesce cu sfială
Un muschiu mărunt și otrăvit.*

*Priviți, priviți aceste văi
De rîulețe și de căi
De busuioc și de clăi
Brăzdate ca un curcubeu :
Să scaldă struguru-n lumină
Și ése miere din albină,
Și totu-e plin de Dumnezeu !*

*Nusus, nu sus la cei avuți
In nori fumului perduți
Se nasc fecundele vîrtuți !
Poporul ce suspină jos,
E singur valea roditore,
In care se creșcă grâu și flóre
Bun și frumos*

(O fetiță coristă din Bistrița).

Eată causele, pentru cari ne-am decis a ilustra Revista noastră cu tipuri țărănesci, de pre cari se vede exteriorul frumos al țeranului nostru și portul cel pitoresc al lui. In fie-care broșură vom produce astfel de tipuri din deosebite ținuturi, ca la finea anului să prezenteze Revista noastră un complet tablou de tipuri țărănesci.

I. P. R.

Doina.

Din „Fire de tort“ de George Coșbuc.

*Copilo, tu ești gata
De-apururea să plângi !
Și când ești tristă, Doino,
Tu inima ne-o frângi.
Dar nu știu cum, e bine
Când plângi, că 'n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-e așa.
Și toate plâng cu tine
Și toate te 'nțeleg,
Că 'n versul tău cel jalnic
Vorbesce-un nēm întreg.*

*Pe fete 'n faptul serii
Le 'ntâmpină la isvor,
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor.
Le 'nvești ce e iubirea
Și rîși cu ochi șirești,
De-odat' apoi te 'ntuneci
Și cântece le'nvești :
Să cânte ziua 'n luncă
Și sêra când se 'ntorc,
Când triste 'n pragul tindei
Stau singure și torc.*

*Când merg flăcăi la ôste
Cu lacrimi tu-ți petreci
Și stai cu ei, și-e milă
Să-ți lași pustii, se plecî.
Cântând le-aducî aminte
De-o fată din vecini,
De mame, și de-ogorul
Umplut acum de spinî.
Și când i-omôră dorul
Și 'n jurul tău se strîng,
Pui fluerul la gură
Și cântî, er dînșii plâng.*

*E plin de ômeni câmpul,
Tu, Doino, 'n rînd cu ei.
Moșney și ômeni tineri
Și tinere femei
Adună fînu 'n stoguri
Și snopi din spice fac —
Din scutece copilul
Când plînge 'n săhrîdac
Te duci și-l joacă pe brațe
Și-l culci apoi pe sîn
Și-ți cântî s'adormă 'n umbra
Căpițelor de fîn.*

*Din văi tu vești Amurgul
Spre culmî înaintînd,
Pe cîste-auți păraie
Prin nôpte sgomotînd,
Și-ascultî ce spune codru
Când plînge ziua 'ncet :
Ah, toate Doino, toate
Te fac se fîi poet.
Și, singură cu turma,
Privind pierdută 'n zări
Spui munților durerea
Prin jalnice cântări*

Pe del Românul ară
Slăbit de-amar și frânt,
Abia 'și apasă fierul
In umedul pământ.
Tu-l vești sorman, și tremuri
Să l mângâi în nevoi,
Și mergi cu el alături
Cântând pe lângă boi,
Er bieții boi se uită
Cu milă la stăpân —
Pricep și ei durerea
Sormanului Român.

Eu te-am vădit odată
Frumoasă ca un sfânt,
In jur stăteau bătrânii
Cu frunțile 'n pământ.
Cântai ca 'n vis de-o lume
Trăită'ntr' alte vremi
De omeni dragi, din gropă
Pe nume vrând se-i chiami.
Ș'ncet din vreme 'n vreme
Bătrânii 'n jur clipeau
Și mâncile hainei
La ochi și le puneau.

Dar etă! Cu ochi tulburi
Tu stai între voinici,
Te ved cum juri și blastemi
Și pumnii ți-i ridici!
Pribege de bir și clacă,
Copii fără noroc,
Tu-i strângi în codru noaptea
Sub brași pe lângă foc.
Și cânti cu glas selbatic,
Și 'n jur ei cântă 'n cor
Cântări întunecate
Ca sufletele lor.

Când scii haiducii în codru
Te prinzi cu ei fartat,
Le-arăși poteci ascunse,
Pe stânci le-așterni tu pat.
Când pun picioru 'n scară,
Ții roibul lor friu;
Grăbit, când prind ei pușca,
Scoți plumbii de la brâu:
Er când ochiesc, cu hohot
Tu râzi, căci plumbii moi
S'au dus în pept de-adreptul
Spurcatului ciocoi

Ai tei sântem! străini
Te-ar pierde de-ar pute
Dar când te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași iubito,
De dragul tău trăim:
Serați suntem cu toții
Serați, dar te iubim!
Rămâi, că ne ești Dămnă
Și lege-i al tău glas;
Invați-ne se plângem
C'atât ne-a mai rămas!

Din spiritul altora.

Un mit șfedic. O dină bună se cobori odată din sferile înalte jos pe pământ cu un corn plin de daruri, ca se le împartă între femei. »Mie se-mi dai« țice Castiliana, pēr negru și așa de des, cât se nu-mi trebuiescă nici manta, tot se mă acopere.« — »Pe mine se mă faci rotundă, cum e luna plină,« țise Mohamedana. — »Dă-mi mie ochi,« țise italiana, »din care se iasă fulgere ca flăcările vesuvului.« — Mie se-mi dai grație în umblet,« țise francesca. — Mie dă-mi colorea cea fină, fragedă, a rosei selbatice, se rugă Englesoica. — »Mie statură regescă,« pofti Rusoică. Numai o femeie sta smerită în dărăt. Nimenea n'o observase până acum. »Eu mai am un singur don: Am o inimă fidelă plină de iubire curată. Cui i trebuie?« Tote-și mișcau buzele ca spre un ris batjocoritor. »Colo din dărăt este o femeie,« țisără toate, »care încă n'a primit nimic. Dăi iei ultimul don.« — »Tu capeți donul cel mai frumos,« țise țina. »Apropie-te tu muiere germână!«

*

Pe de departe. »Joci cărți?« — »Ba!« »Dar biliard?« — Nici! »Atunci joci popici?« »Nici când!« — »Pote mergi bucuros la teatru?« — »Nici odată!« — »Așa! Atunci im poți foarte ușor împrumută 20 de franci!«

*

La peșit. *El:* „Spune-mi, scumpă domnișoră, vrei să fi a mea?“ *Ea:* „Im vei concede se âmbli unde voi voi?“ *El:* „Orî unde și orî când.“ *Ea:* „Și vei permite ca mama se ședă la noi?“ *El:* „Bucuros!“ — *Ea:* „Și nu vei cere cheia casei?“ — *El:* „O arunc în Dunăre!“ — *Ea:* „Și vei abdice de jocul de cărți și de fumat și vei fi pururea la cină la orele anumite?“ — *El:* „Pururea pe minută!“ — *Ea:* „Atunci regret mult, dar după un așa motoflete — nu mă pot mărită!“

*

După părerea lor. Institutorea: „Cine a fost cel mai mare cuceritor?“ — Unele eleve mai mari: „Don Juan!!!“

*

Un compliment. „Fi bun spune-mi, domnule profesor, . . . am cetit ađi într'o fôie despre un asil pentru idioți — sunt dora și ei omeni?“ — „De sigur, iubite terțianer, sunt omeni întocma cum sunt eu și tu!“

*

Temeinic principiu. A: De ce nu mergi la medic, dacă ești asa bolnav? B: Nu voi se mor așa curund. —

*

Critica ucenicului. Măistărița (la mesă): „Dar, Nițule, de ce nu-ți mânănci carnea?“ — Nițu: „E încă prea fierbinte!“ — Măistărița: „D'apoi nu poți sufla?“ Nițu: „Ba eu pot, dar nu cutez, mă tem c'oiu . . . sufla-o!“

Lumină nu glumă!

O cetate, care-i atât de norocosă că are gaz natural de iluminat, e cetatea Indianapolis în America nordică. Acolo se află la o depărtare de 30 kilometri dela cetate o grohotă subterană plină pururea cu gaz. Grohota e așa de mare și prodece atâta gaz, încât gazul se poate conduce pe țevi în cetate spre a lumina și încălzi cu el. Apoi ce e mai interesant, că gazul e atât de curat, de nu mai reclamă nici o manipulare.

Bibliografia.

7 Biblioteca »Foiile Literare«. La Oradea-mare a început să apară »Biblioteca Foiile literare«, conținând tot felul de scrieri alese într-o formă plăcută și forte estină. Primul volum a apărut sub titlul: »Logodnica contelui Stuart«, povestire din viața Românilor bihoreni, de doamna L. Rudow-Suciu. Este o carte de 148 pag. 8°, tipar mărunt, dar frumos și curat. Prețul numai 25 cruceri (cu porto 30 cr.), — un preț în adevăr peste măsură estin în asemănare cu mărimea opului. Al doilea volum apărut este: »Povestea despre prințul Ahmed al Kamel« seu *Pribeagul îndrăgostit*, tradusă de Dr. T. Format mare. Prețul 30 cr. Acesta cu deosebire e o drăguță poveste orientală.

Retorica și carte de cetire. In editura Carol Csallner, Bistrița, se află »Retorica și carte de cetire«, de Prof. G. Pletos și I. Ghețe, întogmită in conformitate cu planul ministerial pentru cl. V. și VI-a gimnasială.

Cartea conține partea teoretică pentru tehnica compozițiilor în prosă de genul descriptiv, narativ, filosofic-didactic și de genul oratoric. Conține apoi mai multe modele in text și un număr corespunzător de bucăți de cetire anume căutate și luate dela cei mai buni scriitori români. Special cartea de cetire are: 14 specimene de conținut rotunzit din genul descriptiv; 13 din genul narativ; 15 din prosa filosofică: 17 din genul oratoric.

Cartea a fost aprobată din partea Inaltului Ministeriu r. m. pentru culte sub Nro. 34134 ex 1895; ér de cătră presa română a fost apreciată ca o carte de valoare. Ea are VIII+326 pagini și costă 1 fl. 80 cr. = 3.60 corone, pentru Ungaria; ér pentru România 4 franci.

Librarii și vëndetorii capătă rabat.

Comandele se pot face la tipografia Csallner în Bistrița (Besztercze) ori la autori în Năsăud (Naszód).

Din scrierile Redactorului »Revistei ilustrate« au apărut până acum următoarele:

1. »Trandafir și viole«, poezii populare (ed. I. 1884, ed. II. 1891).
2. *Chiuitor* (ed. I. 1891. ed., II. 1897).
3. *Staroste* (ed. I. 1891, ed. II. 1896).
4. »Leonat cel tinér« (1893).
5. »Buchetul« (1894).
6. »Prietenul săteanului român«, (1895).
7. »Bocete«, (1897).
8. »Opșaguri« (1897).

Aceste opt cărticele se află de vëndare la editorul A. Todoran, posesorul tipografiei »Aurora« Gherla (Szamos-Ujvár).

9. »Țigani«, (1886) în tipografia seminarială Blaj.

10. »Inimióra«, florea poeziei naționale (1885) librăria W. Krafft, Sibiu.

11. »Povești ardelenesci«, (5 broșure) 1888.
12. »Cartea poporului« (1892); aceste două din urmă în librăria N. I. Ciurcu, Brașov.
13. »Pomăritul practic«, (Arad) tipografia seminarială.
14. »Povești populare«, edate și premiate de »Asociațiunea Transilvaniei, Sibiu 1895.

Opiniunea relativă la opșorele acestea, și-au dat-o foile noastre la timpul său. Noi, despre lucrările noastre, nu putem dice nimic. Ne asigură însă d-nii editori, că publicul le cetesce cu plăcere, ceea ce ne și place a crede, de óre-ce unele prind a apărea în a doua edițiune.

Găcitură.

1. 4. 3. 4.	}	Găci ce ține chipul meu?
2. 3.		Ce m'a făcut Dumneđeu?
3. 2. 4. 1. 4.		Făr' de ea ai pită în casă?
4. 1. 3. 4.		Și la dușman de ce-i pasă?

*Inițialele la tóte
Dau un nume de cetate
In tótă lumea vestită
Și de Român mult iubită.*

Telefonul Redacțiunii.

Mai mulți domni ne pun următoarele întrebări:

- 1) de primim prețul abonamentului în marce postale române?
- 2) de primim material pentru Revistă?

La aceste răspundem:

ad. 1) Prețul abonamentului mai lesne se trimite prin asemnațiunile postale. Punând cineva cu asemnațiune ori-ce soi de bani, se prefac ca prin farmec în hant de ai noștri până vin la noi.

ad. 2) Material bun primim ori dela cine și ori de unde, numai să fie bun și bine scris. Cine voesce a scrie la »Revista Ilustrată«, va binevoi a observa următoarele: a) va scrie numai pe o pagină; b) va lăsa spațiu pe margine, ca să avem unde face corecturi; c) va scrie legibil și nu prea des; d) va sci înainte, că materialul neadmis în »Rev. Ilustrată« i-se inapoiază — de va cere — ci pe speșele densusului; e) pentru material bun, ce va da 1/2—1/3, cóle de tipar va primí »Rev. Il.« gratuit, ori de a apucat a o plăti, i-se vor trimite banii. Aci se înțeleg numai articlile originale și în adevăr bun din tóte punctele de vedere; f) Scrisorile nefrancate nu le primim.

Dlui Titurus in B. Noi credem, că d-ta ai putea scrie mai bine povești și legende. Cetesce legenda »Beneșului«, din această broșură și-ți adă aminte de delurile și văile dela d-vóstră. Póte au și ele povestea lor. Cu de acelea ne-ai face un bun serviciu.

Domnii Autori și Editori, cari vor sé le anunțăm opurile în bibliografia »Revistei Ilustrate«, sunt rugați a trimite un exemplar editorului în Șoimuș (Nagy-Sajó) și un exemplar redactorului în Reteag (Retteg).

»Revista Ilustrată« nu se dá pe credit. Câți au cerut, toți au primit broșura de probă, dar sunt rugați a o abonă cel puțin pe 1/2 de an, de le convine, de nu, fie bun a ne retrimite broșura, că nu i nici o supărare. Abonenții sunt rugați a ne scrie adresele fórté lámurit și a grăbi cu abonarea, spunând espres de vor a avé ediția de salon, care costă 6 fl. (15 franci) pe an, ori cea poporală, care costă numai 3 fl. (7 franci) 50 hani pe an.

Abonamentele se trimit la editor în Șoimuș (Nagy-Sajó), manuscrisele la redactor în Reteag (Retteg) Transilvania.

Cuprinsul broșurei I. »Cătră on. public cetitor«, pag. 1. — »Progresul Românilor din Bistrița«, pag. 2. — »Ștefan Vodă«, (poezie) pag. 2. — »Biserica Curtea de Argeș«, pag. 4. — »Legenda s. bisericii dela Curtea de Argeș«, pag. 5. — »Visarion Roman și institutul Albina«, pag. 7. — »Legenda Beneșului«, pag. 9. — »Dóme cine a greșit«, (novelă) pag. 10. — »Gimnasiul din Năsăud«, pag. 14. — »Libertate«, (poezie) pag. 15. — »Todorica«, (nov.) pag. 16. — »Țeranii noștri«, pag. 17. — »Doina«, (poezie) pag. 18. — »Din spiritul altora«, pag. 19. — Bibliografie, Găcitură și Telefonul redacțiunii pag. 20.

Ilustrațiuni. 1. Biserica cea vechiă, (pag. 2). 2. Biserica cea nouă din Bistrița, (pag. 3). 3. Visarion Roman, (pag. 7). 4. Institutul Albina (pag. 8). 5. Gimnasiul din Năsăud, (pag. 15). 6. O părechă tinéră din Șoimuș (pag. 17). 7. O nevăstușă din Năsăud, (pag. 17). 8. O fetiță coristă din Bistrița, (pag. 18).

Ilustrațiunile de sub 1, 2, 5, 6, 7 și 8 sunt după fotografiile dlui A. Roșu, fotograf în Bistrița.